

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fra det gamle Gilleleje

1942

Redigeret af H. C. Terslin

Gilleleje Museums Aarbog X

Hermed udsendes 10. Aarg. af Museets Aarvog, til hvilken med ærbødig Tak er modtaget Tilskud fra Søborg-Gilleleje Sogneraad, Esbønderup-Nødebo Sogneraad, Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse, Nordsjællands Bank, Spare- og Laanekassen for Kronborg v. Birk, Gilleleje Havne- og Bjærgelav og Gilleleje Brugsforening.

Vi bringer vore talrige Abonnenter og Medlemmer en hjertelig Tak for god Støtte i Løbet af de 10 Aar. I Jubilæumsaaret ønsker vi fortsat Støtte, dels til Aarbogens Udgivelse og dels til den nye Museumsbygning. Gaver kan sendes under Adr.: Museet, Gilleleje, Postkonto 44302, Telefon 192.

*

Billedet af Nakkehoved — paa Omslaget — efter Maleri af Maleren Johan Behrens. — Udstillet paa Charlottenborg 1936.

FRA DET GAMLE GILLELEJE

1942

Viggo Johansen: Gillelejevaskeren David Ole Christiansen (1831—1903). Efter Blyantstegning 1876 under Sildefisket ved Sjællands Odde, da Gillelejerne holdt til hos Mølleren i Yderby. — Tilh. Gilleleje Museum. Gave fra Kunstnerens Søn, Zoologen Frits Johansen, København.

Fra det gamle Gilleleje 1942

Aarbog X
redigeret af H. C. Terslin

Gilleleje Museums Forlag
1942

Saa idyllisk var Gilleleje o. 1910. Typisk var de smukke Stengærder.
Forrest t. v. Kirkegaardens Mur mod Hovedgaden.

Gillelejefiskere. Foto c. 1905.
Fra venstre: Chr. S. Christiansen, Lars Bjørnsen, Lars Thomsen, Chr. Svendsen,
Lars Christiansen, Lars Svendsen, Ferdinand Carlsen, Peter Poulsen,
Niels Svendsen.

NAKKEHOVED FYR

*Vidt omkring i Kattegat
ser Du klart en sælsom Stjerne
glimte i den mørke Nat
over Havet i det fjerne;
snart den tændes, snart den slukkes,
snart igen den funkler lyst —
som et Skib, der voldsomt vugges
over Vandet i sin djærve Dyst.*

*Naar i mørkt og sludfuldt Vejr
tunge Tordenskyer blænder
Himlens klare Stjernehær,
ene denne Stjerne brænder.
Selv ved taaget Nat den kaster
viden om sit Straalebundt;
som et gyldent Sværd det haster
gennem Disen, — Himmelhvælvet rundt.*

*Du skal se det, — helst ved Gry,
naar den første Dawning luer
mørkerødt fra Sky til Sky
over Kullens blaagraa Buer.
Forst naar Dag af Hav sig rejser,
ebber ud de klare Blink,
og i Morgensolen knejser
Fyret højt paa Nakkehoved Brink.*

Bendt Friis.

H. C. TERSLIN:

HANS CHRISTIAN LYNGBYE

H. C. Lyngbye var Sognepræst for Søborg-Gilleleje Menigheder fra 1827 til 37. Herude huskes hans Virke af faa. Men som Naturforsker af stort Format vil han ikke blive glemt af danske Botanikere. Disse har rejst ham et Minde paa hans Grav i Søborg.

Han fødtes 29. 6. 1782 i Blendstrup, Aalborg Amt. Faderen *Jens Michelsen Lyngbye* var Skolelærer, siden Degn. Da Familien var fattig, fik den opvakte Dreng fri Undervisning hos Provst *Røst* i Hassing i Thy og kom 1799 i Aalborg lærde Skole. Her underholdt han sig delvis selv ved at læse med flere af de yngre Elever. Han blev Student 1802 og tog Aaret efter Filologicum og Filosoficum. Han vilde være Præst, og for at tjene Penge til Studiet tog han Huslærerplads hos en Præst i Vendsyssel. I sin Fritid læste han foruden Teologi tillige Naturvidenskab, især Botanik. 1812 blev han teologisk Kandidat med Laud.

Han fik nu atter en Huslærerplads, denne Gang (1812—17) hos Stamhusbesidderen, den kendte Botaniker og Landøkonom *Niels Hofman Bang* paa Hofmansgave. Det var Professor *J. W. Hornemann*, der havde anbefalet ham, da han kendte hans botaniske Interesser og mente, at Bang kunde have Nytte af ham i sine Studier. Bang havde specielle algologiske Interesser, fik Lyngbye inter-

esseret i Studiet af Algerne og lod ham affilde saadanne, og det varede ikke længe, inden Lyngbye blev saa dygtig, at han snarere kunde vejlede Bang end omvendt. — De to Mænd (Bang var 6 Aar ældre) sluttede Venskab for Livet. Sammen foretog de 1816 en Rejse til Norge, især for at indsamle Alger. Samme Aar gav Hornemann Universitetets Prisopgave i Botanik et Indhold, der direkte tog Sigte paa Lyngbye, idet der ønskedes en systematisk ordnet Fremstilling af alle hidtil fra Danmark kendte Alger, saavel fra Fersk- som Saltvand. Lyngbye besvarede Opgaven 1817 og vandt den udsatte Pris, og hans Arbejde blev anbefalet til Trykning. Samme Aar foretog han en Rejse til Færøerne for at indsamle Alger, og han var saa heldig at træffe Arter, der ikke hidtil var kendt i Norden, og efter saaledes at have erhvervet Materiale fra danske, norske og færøiske Kyster udkom 1819 hans *Tentamen Hydrophytologiae Danicae* (Forsøg til en Skildring af danske Vandplanter), et af Hovedværkerne i vor botaniske Litteratur, den første samlede Oversigt over Danmarks Alger. Det var blevet forelagt Kongen af Præces for Universitetets og de lærde Skolers Direktion, Geheimeraad *O. Malling*; Hornemann og Statsminister *Møsting* havde udvirket, at det blev trykt paa kongelig Bekostning. Det kostede 3000 Rbdl. Sølv, en stor Sum i den økonomisk svære Tid. Værket, der er paa Latin, er ualmindelig smukt udført. Paa Titelbladet har Maleren *Eckersberg* skildret to Havfruer, der rækker Neptun en Haandfuld Alger. Lyngbye, der var en dygtig Tegner af mikroskopiske Præparater, skønt han var omtrent blind paa det ene Øje, havde forsynet Værket med 267 Billeder af Planter, der var placeret paa 70 kobberstukne Tavler, som i 30 af Eksemplarerne var haandkolorerede. De godt 300 Arter var

omhyggeligt beskrevet, og c. 50 af dem var hidtil ukendte; 7 af Slægterne var nye; flere af dem hører nu til de mest kendte og bærer stadig det Navn, Lyngbye gav dem¹⁾; til Ære for Vennen Bang havde han opkaldt en af dem efter ham. — Ikke alene herhjemme, men ogsaa i Udlandet blev Værket anerkendt af Fagfolk for sin Værdi og det meget nye Stof. Kritik undgik det dog ikke. Den største Autoritet i nordisk Algekundskab, den svenske Professor *C. A. Agardh* i Lund, var især utilfreds med det selvavede System, Lyngbye havde benyttet; det var ikke naturligt og stod meget tilbage for Agardhs eget; men Lyngbye forsvarede sig med at have grundet sin Inddeling mere paa Formene af Algernes Løv end paa Frugtorganerne for derved at gøre det lettere for Begyndere at kende Algerne. — Agardhs Kritik, der offentliggjordes i *Regensburger botanischer Zeitung (Flora)* Nr. 42, 1820, gav Anledning til en skarp Brevveksling 1821—22 mellem de danske Botanikere, Professorerne Hornemann og *J. F. Schouw* samt Hofman Bang paa den ene Side, Agardh paa den anden. De danske Botanikere ankedede over, at Agardh kun havde omtalt Fejlene i Lyngbyes Værk og ikke nævnt dets Fortrin. Fejlene var undskyldige og til Dels ubetydelige, skrev Hornemann; „naar man critiserer Rosenbuskens Torne, bør man ei glemme at omtale dens smukke Blomst“, skrev Bang. Striden ender med, at de to Hovedmænd: Hornemann og Agardh finder hinanden. Hvorledes den ramte den føllesomme Lyngbye, ved vi ikke. En Trøst har det været ham, at Agardh i et Brev erklærede, at Lyngbyes Værk uden Tvivl er den tilgængeligste, brugbareste og nyttigste Bog, som er udkommet over Nordens Alger, blot Fej-

¹⁾ Se saaledes *L. Kolderup Rosenvinge: Alger (Rostrup: Den danske Flora II. 1925)*, hvor Slægter og Arter, Lyngbyes Navn er knyttet til, findes.

lene bliver korrigerede. — Langt senere skrev Professor *E. Warming*, at Værkets Hovedbetydning ligger i den grundige Bearbejdelse af Algerne og de gode Beskrivelser af Arter og Slægter, der vidner om skarp Dømmekraft; endnu i vore Dage er det uundværligt ved Studiet af de nordiske Alger²⁾).

Af Lyngbyes andre Arbejder skal nævnes hans Afhandling om de bibelske Planter³⁾, hans Bidrag til „*Flora Danica*“, udgivet af Hornemann, hans Artikel om Tørvens Reproduction⁴⁾ og hans Afhandling om Grindehvalen og Grindefangst⁵⁾, der støtter sig paa Studier under Færøopholdet og indbragte ham Videnskabernes Selskabs Sølvmedaille 1818 (han blev 1826 Medlem af dette Selskab⁶⁾).

1819 fik Lyngbye Præsteembede i Gjesing-Nørager (mellem Randers og Grenaa.) Han blev gift 1822 med *Henrietta Augusta Tilemann* (født 1793), Datter af Sognepræst *S. J. Tilemann* i Gjerding og Blenstrup. Det var et ringe Embede, og Lyngbyes økonomiske Forhold var trods beskeden Levevis saa daarlige, at han ikke kunde bestride Udgifterne til sin videnskabelige Korrespondance. Men da han med Hornemanns Bistand 21. 3. 1827 kaldedes til Sognepræst for Søborg og Gilleleje, bedredes hans Kaar. Han kunde komme ud af sin Gæld og fik Raad til at anskaffe sig en naturvidenskabelig Bogsam-

²⁾ *Bricka: Dansk biograf. Lexikon* X 1896. S. 534.

³⁾ *Vidensk. Forhandl. ved Fyens Stifts Landemode* 1819. II.

⁴⁾ *Halds Beskrivelse over Randers Amt*. S. 172 fg.

⁵⁾ *Tidsskr. f. Naturvidensk.* IV.

⁶⁾ Af Lyngbyes Manuskripter findes den zoologiske Del af *Rariora Codana* paa Zoolog. Museum. If. *Bot. Tidsskr.* XII. S. 118 fg. ejede Bang forskellige af Lyngbyes Manuskripter, og if. *Behrend: Katalog ov. Kgl. Bibl. Haandskrifter* vedr. dansk Personalhistorie findes i *C. Molbechs* og *J. F. Schouws* Brevsamlinger Breve fra Lyngbye; disse er f. T. evakuerede, saa jeg ikke har kunnet laane dem.

ling. Han fik nu gode Arbejdsaar og kunde dyrke sine vidtspændende Interesser, nemlig foruden Naturvidenskaberne (Alger, Fisk og Bløddyr) tillige Arkæologi og Filologi. Især var det Kattégats Dyre- og Planteliv, der optog ham. Paa mangfoldig Maade har han dels igennem sin Præstegerning, dels ved sine videnskabelige Sysler haft Lejlighed til at faa sine Sognefolk i Tale.

Lyngbye havde ikke Faguddannelse i Arkæologi og Filologi; ikke desmindre naaede han at gøre en Indsats paa disse Felter. Under Færøopholdet studerede han Folkeviserne, som han hørte i Dansestuerne, og som var den afsides Befolknings aandelige Særeje. Paa sine Ture fik han sine Førere til at diktere sig Viser, Oldtidsdigte, der gengav de eddiske Sange om Vølsunger og Gjerkunger. Den færøiske Sprogkender og Visesamler *J. C. Svabo* hjalp ham med Sproget og Retskrivningen, og to færøiske Præster, Provst *P. M. Hentze* og *J. H. Schrøter*, hjalp ham med at forøge Visesamlingen og prøve at faa et Helhedsbillede ud af den. Herhjemme var man interesseret i Samlingen, og ledsaget af en metrisk Oversættelse blev den udgivet med offentlig Understøttelse under Titlen *Færøiske Kvæder om Sigurd Fofnersbane og hans Æt* (1822) og var den første Udgivelse af færøiske Folkeviser⁷⁾. Denne Samling ejendommelige, litterært og sprogligt værdifulde Kvæder har bevaret Lyngbyes Navn til vore Dage i nordiske filologiske Kredse. — Ogsaa historiske og folkloristiske Emner sysselsatte ham paa Færøerne⁸⁾.

I Søborg foretog Lyngbye, der 1825 blev Medlem af Oldskriftselskabet, Undersøgelser af Slotsruinen; de skildres i *Nord. Tidsskr. for Oldkyndighed* II 1833, S. 247 fg.

⁷⁾ *J. Bloch (Bricka: Dansk biogr. Lexikon X 1896. S. 534).*

⁸⁾ De offentliggjordes i *Antiqvariske Annaler* III. 1820. S. 266 fg.

Her omtales ogsaa Fundet af et Bronzeredskab fra *Rokkeshøj* i Søborg, der sagtens er blevet udgravet paa hans Tid og sløjfet (Navnet er bevaret til vor Tid i *Rokkeshøjgaard*). I samme Tidsskrift III 1836, S. 298, fortælles om hans videre Undersøgelser af Slotsruinen og om Fundet af et sjældent Stenalderredskab fra en Mose.

Interessant er Lyngbyes Skildring af Kildedyrkelsen i Tisvilde: Dette Vand (*Helene Kilde*) blev i ældre Tider, ligesom endnu, meget besøgt St. Hans Aften; et Crucifix blev der anbragt, og de helbredede Personer hensatte ogsaa Billeder der. 1617 blev paa Roskilde Landemode befaleet, at de derværende Crucifixer og Billeder skulde borttages. Ikke destomindre, siger *Pontoppidan* 1741, staae dog nogle der endnu, og aarligen blive nogle der af Overtroiske hensatte. Endnu for et Par Aar siden fandtes paa St. Helene Grav mange baade gamle og nye der hensatte Kors; paa nogle fandtes Indskrifter, saasom: „Jeg N. N. takker Gud, fordi jeg her er bleven helbredet. 1826.“ — I et Hjørne af Gravstedet laae desuden en Mængde Krykker, 30 og derover, gamle og nye mellem hinanden, henlagt af de Helbredede, som Reliquier⁹⁾.

Blandt de betydelige Mænd, Lyngbye kom i Berøring med, skal nævnes den unge *Søren Kierkegaard*, der under sit Sommerophold paa Gilleleje 1835 besøgte ham 4. Aug. De foretog sammen en Sejltur paa Søborgsø¹⁰⁾. Og Lyngbye foreviste ham Ruinerne af Slottet og Kirken, der „med sine tre Rader Stole viser, at det ikke er en almindelig Landsbykirke. Paa Væggen op mod Alteret findes der en Fortegnelse paa Præsterne siden Reforma-

⁹⁾ *H. C. Lyngbye: Om Gadeild, og de jydsk Ord: Gadebasse, Gadinde, Gadelam og Gadelamsgilde (Nord. Tidsskr. f. Oldkyndighed II. S. 358).*

¹⁰⁾ Se *H. Ellekilde: Søren Kierkegaards Gilleleje-Sommer 1835 („Fra det gamle Gilleleje“ 1934. S. 21 fg.)*.

tionen. — Lyngbye havde paa Kirkegaarden fundet en Gravsteen, som nu bliver sendt til Kjøbenhavn for at opstilles paa Rundetaarn, hvorpaa der med Slyng-Runer stod skrevet Ave Maria!¹¹⁾.

I Anledning af Reformationsjubilæet 1836 fik Lyngbye (tillige med flere andre) af det filosofiske Fakultet Opfordring til at indsende en Afhandling, der kunde skaffe ham Doktorgraden. — E. Warming skriver vedr. Indbydelsen: Jeg finder den dog ikke anført i *Selmers Akademiske Tidender* (Bd. 4); men en Indbydelse har Lyngbye sikkert dog faaet paa en eller anden Maade; thi ellers vilde denne yderst beskedne (og derfor heller ikke af alle efter Fortjeneste skattede), lidet skrivende Naturforsker, — som skyede al Offentlighed, bestandig „trak sig tilbage i sit Sneglehus¹²⁾, næppe have indsendt nogen Afhandling. — Lyngbye skrev Afhandlingen *Rariora Codana* (Sjældenheder fra Kattegat), der havde en mærkelig Skæbne, som medførte, at han ikke blev Doktor. Hofman Bang skriver, at Lyngbye ikke p. G. a. Forretninger fik Afhandlingen helt færdig. Men Warming skriver, at Dr. C. Lütken¹³⁾ i Zoologisk Museum, hvor *Rariora Codana* og andre af Lyngbys zoologiske Optegnelser bevarer, meddelte, at Afhandlingens Skæbne var følgende (som Warming havde faaet bekræftet 1879 af *Mentz* i Gilleleje¹⁴⁾): Afhandlingen, som foreligger i dansk Udkast og i latinsk, renskreven Oversættelse, maa anses for

¹¹⁾ *Soren Kierkegaard: Efterladte Papirer*. 1869. S. 66. Stenen er nu indmuret i Søborg Kirke. Nationalmuseets Oldsags-samling var til 1832, da den flyttedes til Christiansborg, anbragt paa Loftet over Trinitatis Kirke med Adgang gennem Rundetaarn.

¹²⁾ *Hakon Jørgensen* kalder ham: nærmest sygelig beskedne.

¹³⁾ Lütken sagde, at da han ikke havde Fortællingen fra første Haand, kunde han ikke indestaa for Rigtigheden i Enkelt-heder.

¹⁴⁾ En Søn af Kammerraad C. G. J. *Mentz*, Gilleleje Kro.

i det væsentlige færdig. Men Befordringsmidlerne mellem Søborg og København var dengang meget daarlige. Havde man Bud, maatte man benytte den Lejlighed som tilbød sig med Kulsvierne og de Bønder, der kørte med Tørv og Rør fra Søborg Sø til København. Lyngbyes Manuskript naaede velbeholdent sit Bestemmelsessted; Afhandlingen blev antaget, og den blev atter afleveret paa det af Lyngbye opgivne Sted, hos den handlende, hos hvem den Landmand tog ind, som havde det Hverv fra Præsten i Søborg at tage Bud med ind og tilbage fra ham. Men — *Peer Kisserup*, som Budets Navn angives, glemte ulykkeligvis at aflevere Pakken, der blev liggende i hans Kavaj — som han sagtens ikke benyttede, da den strenge Aarstid var omme — til „post festum“. Det faldt næppe den bekedne Lyngbye ind at forhøre sig om sit Manuskripts Skæbne. Da endelig hen imod Reformationsfestens Afholdelsestid et af Fakultetets Medlemmer (formodentlig Hornemann eller *Reinhardt*) skrev til ham og spurgte, hvor den længe ventede Afhandling blev af, foranledigede dette Lyngbye til at forespørge sig hos Bondemanden, og Manuskriptet blev da bragt til Veje. Men Tiden var gaaet, og Lyngbye stod da i Begreb med, som han udtrykte det i et Brev, at „tage Doktorgraden et andet Sted“. Han var nemlig nu en syg Mand og døde et halvt Aar efter Reformationsfesten.

Hans Ven, N. Hofman Bang, skrev i sin Nekrolog over Lyngbye bl. a. følgende: H. C. Lyngbye, som alt for tidlig forlod os, hørte til de ualmindelige Mennesker, som med Lyst, Iver og stadig Anstrængelse tidlig erhvervede sig grundige Kundskaber og banede sig Vejen til et hædret Navn iblandt Fædrelandets Videnskabsmænd. — — Lyngbye var af lav Statur og af et simpelt fordringsløst Ydre; men hans Øje røbede den Varme for videnskabe-

lige Undersøgelser, som stadigen besjælede ham. Hans ualmindelige Hukommelse og hans strængt-logiske Undersøgelser-Evne bleve understøttede ved en uafbrudt Flid og vedholdende Studeringer, hvorpaa han anvendte enhver Stund, som hans Embedspligter levede ham. — Han besad gode philologiske Kundskaber, og skrev, allerede fra Skolen af, med Lethed Latin, men røbede dette kun i sine Skrifter; han var tillige af en saa stor Beskedenhed, at han derved, hvilket ofte er den Beskedenheds Lod, blev miskjendt, eller i det Mindste ikke skattet efter Fortjeneste. — Hans Familie og de, som kjendte ham, ville beholde ham i kjærlig Erindring som en retskaffen, pligthengiven og utrætteligt arbejdsom Mand af ualmindelig Lærdom, med en lys Aand og et ædelt Hjerte. Af hans Menigheder var han elsket, og agtet af de Embedsbrødre og Andre, som stode i Forbindelse med ham; thi han var tillige en strængt ordentlig Mand og punktlig nøjagtig i alle sine Forretninger. — I Efteraaret 1836 svækkedes hans legemlige Kræfter, og allerede ved Ny-aar mærkede han, at den sidste Stund nærmede sig. Han var beredt derpaa, og gik til Hvile i den samme Maaned (den 18. Maj 1837) da Planterne, dem han beskuede med Haab og Kjærlighed, opvaagnede af en lang Vintersøvn¹⁵⁾.

Lyngbye begravdes paa Søborg Kirkegaard. — 1838 blev hans Originalsamling af Alger til hans Hovedværk *Hydrophytologiae*, ialt 300 Arter, og en anden af hans Algesamlinger paa 8—900 Arter tillige med nogle Bøger fra hans Bibliotek ved Auktion erhvervet af Botanisk Have i København for 120 Rbd. Disse Samlinger var af Hornemann vurderet til 250—350 Rbd.¹⁶⁾.

¹⁵⁾ *Kroyers Naturhist. Tidsskr.* 2. 1839—40.

¹⁶⁾ *Kjøbenhavns Universitets Aarbog* 1838. S. 187.

Lyngbyes Afhandling, *Rariora Codana*, indeholder en zoologisk og en botanisk Afdeling; den botaniske omhandler Algernes Fordeling ved Kysten, idet han forsøger at inddele Algevegetationen i Bælter efter Dybdeforholdene, et Forsøg, der er et af de allerførste i denne Retning, og ingen har bedre end han kunnet udtale sig om Kattegats Algevækst, siger Warming, der har udgivet Afhandlingens botaniske Afdeling¹⁷; den er paa Latin, hvad der gør den utilgængelig for Lægfolk. Interessant er det, at Lyngbye i sit lærde Værk i et Par Tilfælde har anført de lokale Navne paa Algearterne ved Gilleleje. Om Algen *Laminaria saccharina* tilføjes, at den i Gilleleje kaldes *Skrepper*; *Laminaria* er en Art Bladtang, i Slægt med *Laminaria digitata*, der i vore Dage kaldes *Skrepper*¹⁸), som sikkert fra Arildstid har været Fællesnavn for de *Laminaria*-Arter, der fandtes ved Gilleleje. Om Arten *Halymenia edulis* Ag. tilføjer han: Gillelejen-sibus, quibus bene nota, *Røde Klude* audiunt, ɔ: af Gillelejerne, som godt kender den, lyder den Navnet Røde Klude. Denne Art hedder nu i Rostrups Flora *Dilsea edulis Stackhouse*, paa dansk Kødblod. I vore Dage kalder Gillelejerne Arterne *Delesseria sanguinea* og *Delesseria sinuosa* (Ribbeblad) og sagtens alle røde „Tang“-Arter for *Røde Klude*, *Røde Rake* (eller *Fjermøg*)¹⁹).

Warmings Meddeler om Værkets Skæbne, den senere Professor C. Lütken, udtaler, at hvis Afhandlingen var blevet offentliggjort 1836, vilde Værket ogsaa fra zoologisk Side have været et smukt Bidrag til vor naturhistoriske Litteratur, som vilde have virket vækkende og ansporende til vor Havfaunas Undersøgelse og Studium og

¹⁷) *Vidensk. Medd. fra d. naturh. Foren. i Kobenhavn*. 1879 —80. S. 215 fg.

¹⁸) *Fra det gamle Gilleleje*. 1934. S. 110.

¹⁹) Samme.

fremkaldt en livligere Virksomhed paa dette Omraade paa et tidligere Tidspunkt, end det nu skete. Lyngbyes Optegnelser blev nu benyttede af dem, der senere gjorde vort lavere Havdyrliv til Genstand for monografiske Arbejder. Forskerne har set, at Lyngbye har kendt Dyrearter, som først længe efter er blevet fundet af andre. — Værkets zoologiske Del er saaledes aldrig blevet trykt; men selv uden dette har Lyngbyes Ry som Naturforsker bevaret sin Glans. — — Forhaabentlig skal det lykkes at faa denne Del af Værket offentliggjort i næste Aargang af „Fra det gamle Gilleleje“.

Foruden de nævnte har følgende Kilder været anvendt:

Hakon Jorgensen: En Brevveksling mellem C. A. Agardh og danske Botanikere i Anledning af H. C. Lyngbyes Tentamen Hydrophytologiae Danicae (Tidsskr. f. Botanik I. 1918—19, S. 123 fg.). — Eug. Warming: Den danske botaniske litteratur fra de ældste tider til 1880 (Botan. Tidsskr. XII 1880—81, S. 118 fg.). — Rariora Codana. Autore Hans Christian Lyngbye (Opusculi posthumi pars), E. Warming (Vidensk. Medd. naturh. Foren. Kbhavn. 1879—80, S. 215 fg.). — P. C. Garde: Efterr. om Søborg og Gilleleje Præstekald. 1892. (Manusk. i Søborg Præstegaards Arkiv). — Dansk biogr. Haandleksikon. — Sv. Dahl: Den danske Plante- og Dyreverdens Udforskning. 1941, S. 166 fg.

H. C. LYNGBYE'S SAMLING SJÆLLANDSKE ORD

Lyngbye fik ogsaa Tid til at indsamle en Del af vore Dialektord, og vi vil afslutte Skildringen med at gengive en Samling af dem¹⁾.

¹⁾ I *Molbech: Dansk Dialect-Lexikon*, 1841, nævnes blandt de haandskrevne Kilder H. C. Lyngbyes Samlinger 1825, 30 og 33. Manuskriptet tilhører Kgl. Bibl. (Ny kgl. Saml. 812 e, 4 o, Kapsel 1, 1. Øerne). — Afskriften til Aarbogen er foretaget af stud. mag. *Lauritz Bodker*; cand. mag. *Fru Ellen Raae*, Udv. f.

August Hærning: Fiskerkvasen „Bjørn“ af Gilleleje, H. 608, bygget i Lynæs 1909, og Stenfiskerfartøjet „Glaciere“ af Gilleleje. — Kaptajn Laur. Pedersen staar mellem de to Fartøjer. — — Malet 1913. Tilh. Kaptajn Bjørn Petersen, Gilleleje.

det sidste bruges ikke ved Søborg; derimod har man en *Vrinsk*: Hingst, Stodhest. — Sæden *griller* (*grilner*, *grilnes*) \circ : spirer, naar den kommer godt frem om Foraaret, saaledes efter Regn; Rugen griller, naar den spirer og grønnes i Oktober. — Gøre en en *Haande*: Tjeneste. — Der har ikke været *hångt* (\circ roligt), fordi der har været mange Folk. — Jeg bragte *han* (ham) hid; jeg gav *han* etc. (Søborg). — *hakke* Hør: vende Hør; vi skal ud at hakke (Hør). — Barnet patter *hammelt* (\circ stærkt). — Et *Hap*: Fiskegarnets Forvikling paa Grund af de fangne Fiskes Urolighed (Gilleleje). — Han *gauer* og *hiber*: er sygelig, har Værk. — *hiislos*, *tirslos*: hidsig, ivrig, fremfusende. — *Hildnis*: Fortryllelse, Trylleri. — Det *housner* (eller *letter*), naar det er ved at holde op at regne, sne, hagle, storme; det *letter*. — Han *huger* (\circ : agter) intet, bekymrer sig intet derom. — En *Hugger*: Tømmermand, Hjulmand. — *hytte* (\circ : vogte) Faar; ogsaa: skytte Livvaarer (se nedenfor!). — *Hærer*: Skuldre. — En meget *idig* Karl: virksom, driftig. — *impe*: ympe, pøde. — Kip! alm. Udraab til Kalve. Hyp! til Heste. — Stilstand mellem to Strømme i Havet hedder *Kirring* eller *Stromkirring*. (Gilleleje). — En *Kjette*: smal Krog, Lukaf, lille Gang eller en Gennemgang mellem Huse. — *Kjæge*: Kæbe. — Et *Kjærn*: en lille Dam eller Sug i Marken, som bliver tør om Sommeren; et *Kjærnehul*. — *Klaven* (*Isklaven*) er endnu i Jorden; man kører paa Klaven: Isskorpen. — Ja, Kors! et Udbrud. — *Krapabild*: Skovæble. — *Krogstene*: haandstore Rullesten paa Havbunden, bevoksede med Sørør (Serpula), som ved deres Krumninger danner ligesom Kroge; hvor de findes, kan ikke fiskes, da Garnene let bliver sønderrevet. — Han blev *kry* (\circ : munter), efter at han længe havde været syg. — *Kulhytten*: Arresthuset ved Esrom Kloster. — Drengen sidder og *kurer* (\circ : skjuler sig) i Grøften, da han hjemme frygter for Klø. — Paa det Lav: nej, langt fra! *Lane*, *Låne*: stor bar Plet i Marken efter Frost eller af anden Aarsag, saa der ikke kan vokse Sæd etc. — Paa en anden *Leed* \circ : Maade. — Jeg kom i *Lejervold* (\circ : Forlegenhed) med ham. — *Leir*: Svineleje; Halmen, hvori Svinet kan *leire sig*: ligge blødt. — Koen er bleven *lettet*: skilt ved Efterbyrden. — Det lettede, sagde Pigen, hun fik to (et Ord-sprog). — *Ligfald*: Slag, Apoplexi, som Bønderne mener, kom-

mer af, at en frugtsommelig Kone gaar over en Grav i det Øjeblik Ligkisten dernede falder sammen af Ælde; det skal da forplante sig og indvirke paa Fosteret, saa at det i sin Tid faar denne Sygdom. — *lind*: bøjelig, blød. — Et levende Kreatur kaldes en *Livvare* (udtales *Livvaar*); af Liv og Vare, alt-saa levende Vare, som kan sælges; bruges især i Flertal: skytte Livvarene c : passe Kreaturerne, flytte dem om Sommeren, fodre dem om Vinteren. — *lovlig* god: meget god. — En *Lydde*: Sidebygning, Udbygning paa et Hus. — *Lundfiske*: Fiskestime. — *Lunner*: trinde Træstokke, hvorpaa Baaden trækkes op og ned paa Strandbredden. (Gilleleje). — *Lydder*: Modermærker. — *lynde, lynne*: fæste Sten paa Næringer (Silddegarn); men man *stener* Slettegarn. (Gilleleje). — Jeg vil *lægge* de skyldige Penge *af* ved *Arbejde*: afbetale. — *Malm, Torvemalm*: god Tørvejord. — Han blev *mankeertlig* (c fortrydelig) derover. — *Mantser*: Garn med store Masker. — Nu kan Solen *megne* (formaa) over Frosten i Middagsstunden: det dagmilder. — *Midaften*: Eftermiddagsmad. — En *Mull*: kortvarig Regn, Sommerregn, Iling (ikke Landregn). — De unge siger: Vi vil gjerne til *Musik*: til Dansegilde; svarer til jysk Legestue. — *moste*: miste. — *nekker, negger*: hastig, fremfusende, streng. — En *Nos* (langt o): Snuden paa Køer. Naar Køerne skal staa tøjrede paa Stubbene (Stubmarken), maa de slikke Nosen. — Vi regne det ikke saa *novt* (c : nøje). — Vi kan nok *nytte* det: behøve det, bruge, benytte. — De kan ei *omenes* (om-enes): forliges. — Ogsaa en stor Dreng (en Karl) kaldes *en Pog*; en *Skaaningspog* er en Karl, født af svenske Forældre; udtales: Poug, Pou. — *rakke til*: besmudse, beskadige. — Kaalplanterne, som sattes i Gaar, *ranker* sig efter Regnen. — Vi har intet at *ree* (eller *rede*) af: intet at lave Mad af. — *Ridsningen*: Grøften paa begge Sider af en indkastet Vej. Fogden lagde sig i Ridsningen at sove, mens Bønderne *flyede* (reparerede) Vejen. — *Romæde, Rom-æde*: stridt Græs, som Kvæget ikke vil æde: Stargræsarter, der kan bruges til Stroelse. — *Ros* (kort o): Spaaner, som en Tommermand hugger af. Kan for Spøg bruges om Murstensbrokker eller Smaasten, som Mureren eller Brolæggeren slaar af. — *rungenere*, fordrejet Udtale for ruinere. — *Rormaden, Ror-måhren*: en rørbevokset Eng ved Søborg; af Rør og Maa

(Eng). — *Seelse*: noget at se ved, Lys, Tran. — Jeg *sidder* op Kl. 5: staar op. — *skafutes* (Tryk paa 2. Stavelse): Hulter til Bulter, hist og her; kaste noget skafutes. Børnene ligger skafutes, i een Seng med Fødderne mod hinanden. — *Skrap, Skråp*: Ukrudt i Sæden. — *Skjære Saug*: save Brædder, Stolper etc. i Skoven. — *Skjæver*: en formentlig indvortes Sygdom²⁾ hos Børn, saa at de ikke trives. En mere end sædvanligt forstandig Kone tager Barnet ind i Stegerset og holder det splitternoget over Ilden og Røgen, og dernæst trives den lille Glutunge sædvanlig Dag for Dag. Der skal være 3 Slags Skjæver, som skal kunne ses paa Øjnene. — *Skjøding*: Sammenskud, især af Penge til et lille Drikkelag; vil du med i Skjødingen? — *Skoerumper*: Planterne Galeopsis ladanum og tetrahit. — *slevvel, slevvel*: glat, fiddet, slibrig; Vejen er slevvel. — *Stud*: Rivelse. — En *Sloser*: en Ødeland. — *slune*: være dorsk, slukøret, hænge med Hovedet; jeg var nær ved at slune (daane) ved den lede Lugt. — *Sno*: Sne. — *Sped*: stærk Blæst. Sydost Sped og Kvindevred' lægger sig med vaadt. — *sprække*: være rask i Munden. — *sprække* om Fødderne. han *sprak* om Hænderne: fryse. — *Stommen*: Omkredsen af en Vidjekurv. — *strat* (kort a): velpaaklædt, smuk. — *strengerlig*: nøjeregnende, akkurat, streng, ikke eftergivende. — *strengere*; jeg skal ikke *strengere* dig: ikke plage og være paatrængende med Tilbagebetaling af Pengene. — *Strengkalv*: en Kalv med Fejl paa Streng eller Sener, der hindrer Urinens Afløb. Kalven dør sædvanligvis den 9. Dag. — Naar Fisk i Garnene er blevet suget af Korsfisk, Søborrer etc., saaledes at der er fremkommet hvide Pletter paa Skindets mørke Side, er Fisken *stukken*. (Gilleleje). — *Svog*er (udt. Svouer): Svigersøn (Søborg). — *Sylje*: Spændet paa en Buggjord. — *Sofren*: Søren (Søborg). — Skindbukserne ere *solkede* (*solge*) for Knæerne: snavsede som af Fidd og Ureenelighed. Umalede Borde blive snart solkede. — *Tamp*: stor, stærk, men noget ubehøvlet Karl. — *tilrækkelig*: tilstrækkelig (bruges stundom). — En *Thede*: Mus; stor Thede: Rotte. Kraftig Karl, som gerne vil slaas. O, din Thede! en slet Karl. — *Tister*: Læderremme, hvori Klokkeneblerne hænger. — *tryder*: mangler. Dammet tryder aldrig Vand; Brønden, Van-

²⁾ Engelsk Syge.

det tryder. — *troi*: træg, doven, ulærvillig, tungnem. — *twilne* Øl: hælde Øl paa Tønde. — *Udslag*: Udvisning af Gavntømmer, Træ og Brænde i Skoven. — *ugersløs, uursløs*: ustyrlig, ubetæksom, fremfusende; han er saa uursløs, at han vil slaa med Spade, Greb, eller hvad han har i Haanden. — *uhång*: ustyrlig, urolig, ryggesløs. Naar Heste ikke i længere Tid har bestilt noget, bliver de uhånge: vilde, muntre. Skarnagtige Drengene er uhånge. — *uhled, ulet* (Tryk paa u): snavset, sumpet; Vejen er uhled: slem, tung. — *usåttes, usams*: uenige. — Det regner *uskorligt*: forfærdeligt. — *usynlig*: vanskabt; en, der ikke er Syn (Anseelse) ved. — *vaadt*: alle Slags Drikkevarer. — *valin, valen, vullen, vålen*: kold, følelsesløs; Haanden er vålin. — *Vanddrag*: Skypumpe. — *vandt*: vidnede for Retten. — *veirloben*: stakaandet. — *viddre sig*: vise sig erkendtlig. — *vild, vildere, vildest*: dygtig; den vildeste: bedste. *vou*: vævede. — Han er *vrång* (o ond) af Gemyt; baade om Mennesker og Dyr. — Der er blot nogle *ynke* (eller *ønke*) o: enkelte. — Mælken er *ænn* (kort æ): *bedsk*. — En *Ærre*: Edderfugl (Gilleleje).

Der findes næppe noget Billede af H. C. Lyngbye. — Her ses Mindestenen paa hans Grav paa Søborg Kirkegaard, rejst af danske Botanikere.

OSTINDIEFAREREN
„CRONBORG“S STRANDING
VED GILLELEJE 1797

Af NIELS FRIIS

Blandt de Milepæle, Gilleleje i Løbet af 1942 passerer, er ogsaa 145-Aaret for den Begivenhed, som efter alt at dømme har givet Ostindiefarer-Grunden ude paa Flakket sit romantiske Navn: den stolte Handelsfregat „Cronborg“s saa gaadefulde og dramatiske Stranding umiddelbart Nord for Gilleleje i Sommeren 1797. Beretningen om dette store, nu næsten glemte Forlis, ved hvilket ganske vist intet Menneskeliv, men et smukt Skib og en enestaaende rig og kostbar Ladning gik tabt under ejendommelige Omstændigheder, er, naar man følger den fra først til sidst, fyldt med baade interessante og spændende Enkeltheder; i sin Helhed udgør den et baade fængslende og farverigt Tidsbillede, som det nok kan have sin Interesse at fordybe sig i, ikke mindst naturligtvis paa den Egn, hvor Dramaet i sin Tid udspillede.

Det var i den danske oversøiske Handels Blomstringsperiode i Slutningen af 1700-Tallet, i de store Søkriges Tid, da England og Frankrig fejdede mod hinanden paa Havene; den neutrale Handel oplevede i denne Periode, trods den altid truende Fare for Skibenes Opbringelse og andre Vanskeligheder, gyldne Aar, og ikke mindst gjaldt dette den danske. Det ene stolte Skib efter det andet stævnedes hjem fra de danske ostindiske Kolonier: Fre-

deriksnagor i Bengalen og Trankebar; tungt lastede var disse Ostindiefarere med kostbare Ladninger, der for høje Priser bortsolgtes ved Auktioner i København til Købere, der stævnedes sammen fra adskillige europæiske Lande. Det var Tider, da de korte Meddelelser i Datidens Aviser, de „glædelige Efterretninger“ om, at snart denne, snart hin store Ostindiefarere var vendt velbeholden hjem til de danske Farvande, gav Genklang over hele Landet, og ganske utvivlsomt har dette ogsaa været Tilfældet, da det ved Midsommertid i 1797 rygtedes, at den „particulare“ Ostindiefarere „Cronborg“, tilhørende det store og ansete Handelshus Duntzfelt & Co., laa for Anker oppe i Kattegat og blot ventede paa gunstig Vind for at kunne naa ind til København og losse sine Rigdomme. Skibet, som heldigt var sluppet gennem Blokaden og lykkeligt havde undgaaet mange andre Farere, naaede imidlertid aldrig sit Maal; paa den fredelige nordsjællandske Kyst blev det indhentet af Skæbnen.

Ostindiefareren „Cronborg“ bar et Navn, der var velkendt i de danske Farvande, men ikke desto mindre havde Skibet næppe nogensinde tidligere pløjet dem før paa det Togt, der blev dets sidste. Handelshuset Duntzfelt & Co., der i 1788 sammen med F. de Coninck havde overtaget det tidligere østersøiske Kompagnis Skibe og videreført dets Handel paa Guinea og Ostindien, havde i nogle Aar ejet et Fregatskib paa ca. 139 Commerce-Læster ved Navn „Cronborg“, der vistnok var indkøbt med specielt Henblik paa Kompagniets tidligere Ruter. Dette Skib, ført af Kaptajn James Tennent og med den samme Besætning om Bord, som senere strandede ved Gilleleje, afsejlede den 15. December 1795 med Ostindien som Maal; da det kom herud, blev det imidlertid solgt, og der indkøbtes et andet, til hvilket Kaptajn og Besætning

overgik, og som ligeledes fik Navnet „Cronborg“; det var dette Skib, som hin Sommernat i 1797 led det store Forlis paa den dengang ukendte Ostindiefarergrund.

Kaptajn James Tennent, der førte „Cronborg“ paa den skæbnesvangre Rejse, var en af den danske Ostindiefarts mest kendte Sømandsskikkelser; han var Englænder af Fødsel, men kom paa et tidligt Tidspunkt i Duntzfelt & Co.s Tjeneste. I 1795 søgte Selskabet Kommercekollegiet om, at han maatte faa dansk Indfødsret, hvilket bevilgedes, samtidig med, at han fik Borgerbrev som Skipper i København; han havde da sejlet som Styrmand og Kaptajn paa Ostindien i 15 Aar. Aaret efter fik han — hvilket ikke var usædvanligt for Koffardikaptajners Vedkommende i hine urolige Tider — Løjtnants Karakter og Uniform; den sidste maatte han dog kun bære paa den anden Side af Linjen. Kaptajn James Tennent var en dygtig Navigator, men ganske utvivlsomt ogsaa en haard og hensynsløs Mand, hvilket fremgaar af to Sager, som Besætningen paa „Cronborg“, uafhængig af den senere Strandingssag, rejste mod ham ved Hjemkomsten til København: Han havde, sagde Folkene, paa Udrejsen ladet dem lide Mangel paa Føden lige fra Cap til Madrats, Skibskokken havde han paa hele Rejsen behandlet paa det haardeste, „ikke som det, hvorfor han var antaget, men som en virkelig Slave“; en Dag, da der f. Eks. ude i Ostindien var „Tractement“ om Bord med 12—14 Retter, blev en af disse, en Postej, „noget fers, dog ei bedærvet“, og for denne ringe Forseelse idømtes Kokken, uden Skibsforhør eller Skibsraad, 12 Slag Kat paa det blotte Legeme; endelig anklagedes Kaptajn Tennent for under Skibets Ophold i London at have givet engelske Hverveagenter Lov til at gaa ombord, hvilket havde haft til Følge, at tre af Folkene var gaaet i engelsk

Orlogstjeneste. Sagerne blev dog alle forligt, den alvorligste af dem, Mishandlingen af Kokken, som Kaptajnen gav Overstyrmanden Skylden for, ved en Udbetaling af 70 Rdl. i Erstatning. Kaptajnen undgik saaledes Dom, men at Stemningen om Bord ikke havde været god, fremgaar af mange Ting, deriblandt den Omstændighed, at Skibet paa hele Rejsen havde haft 4 Desertioner.

Det nøjagtige Tal paa „Cronborg“s Besætning kendes ikke, men fra Stævninger og andre Retsdokumenter i Forbindelse med Strandingssagen har man Navnene paa langt de fleste ombordværende, og den Mandskabsliste, som det derved bliver muligt at rekonstruere, ser saaledes ud: Kaptajn James Tennent, Overstyrmand Geo. Schiwe, 2. Styrmand J. W. Thomsen, 3. Styrmand Peter Forsight, Konstabel Hans Juul, Tømmermand Berendt Friidberg, Bødker Hans Job, Baadsmandsmath Peder Engelbrechtsen, Sejlmager Petri Widden, Mesterkok Peter Petersen, Matros og Kok Jochum Petersen, Kvartermestrene Lars Dam, Rasmus Søegaard og Rochabel Jacobsen samt Matroserne Jes Jessen, Hans Berendsen, Christopher Nielsen, Peder Hillebrandt, Lars Larsen, Christian Clausen, Adam Petersen, Ole Madsen, Ole Olsen, Jens Hansen Hammer, Christen Larsen, Mikkel Erichsen og Christen Jepsen [Ibsen] Bille. Hertil kom Skibskirurgen, Lorentz, en handelskyndig Assistent, Moore, samt enkelte Passagerer, hvis Navne ikke kendes. De tre Mand, der var gaaet i Land i England for at lade sig hverve, hed: Lars Svendsen, Andreas Christophersen og Frantz Møller, og desuden havde der, som nævnt, været Desertioner fra Skibet.

Om Ostindiefareren „Cronborg“s sidste Rejse vides iøvrigt ikke meget udover hvor længe den havde varet: fem Maaneder paa nær faa Dage. Den 19. Januar 1797

var Skibet paa den danske Handelsplads Frederiksnagors Red paa Huglifolden Nord for Calcutta gaaet under Sejl, destineret til København; det afsejlede i Følge med det Asiatiske Compagnis Skib „Dannemark“, Kaptajn Schultz, og de „particulare“ (private) Skibe: „Bornholm“, Kaptajn Mussin, og „Ellise“, Kaptajn Hanssen; det naaede hjem, efter en forholdsvis glat og hurtig Rejse, i Midten af Juni 1797 og kastede Anker i Farvandet Nordvest for Kullen for at afvente Lods; om Ankerpladsen hedder det, at Skibet havde „Pynten af Sielland i S. t. O. og Fyrtaarnet paa Kullen S. O.⁴² O.“ Den 15. Juni Kl. 4 om Eftermiddagen kom der Lods om Bord. Han var dansk; svenske og danske Lodser havde lige Adgang til Lodsningen i disse Farvande, og den ovenfor nævnte Ostindiefarer „Dannemark“, der vendte hjem 14 Dage senere, tog f. Eks. svensk Lods om Bord for Rejsen fra Kullen til Helsingør.

Ret til at lodse udenfor Helsingør havde først og fremmest det store Lodseri i Helsingør, der oprettedes i 1778, men i § 9 i Forordningen om dette hedder det: Kommer Skib Nord fra Kullen ind ad Sundet, som ei er bekiendt, og gjør det fastsatte Signal efter Lods, er det Fiskerne fra Fisker-Leierne Norden for Helsingør som fra Gilleleie, Hornbek, Willingsbek, der tør paatage sig at lotse forsvarlig til Helsingørs Reed, tilladt at gaae ombord paa saadant Skib, som er forelegen for Lots, og lotse samme til Helsingørs Reed, men længere ikke, under Lots-Hyrens Fortabelse til Helsingørs Lots-Selskab og anden tilbørlig Straf; saadanne Fiskere skal dog af Lots-Oldermanden, om muligt, i Ober-Lotsens Nærværrelse, examineres og erkiendes dygtige til at kunne lotse fra Kullen til Helsingør i disse nødvendige Begivenheder.“

Den Lods, der, formentlig efter Signal, kom om Bord i Ostindiefareren „Cronborg“, navngav sig som Svend Hansen og var fra Gilleleje. Han førtes straks til Kap-

tajnen i dennes Kahyt, hvor han i Vidners Overværelse fik opgivet Skibets Dybgaende, og hvor der sluttedes Kontrakt med ham om at lodse det til Helsingør. Efter 5 Timers Forløb, Kl. 9 Aften, var Vejrforholdene gunstige, og Skibet gik efter Lodsens Anordning“ under Sejl S.W. til SSW Vind; de laae vestvært over indtil Kl. 12 om Natten, da de gik over Stag paa 18 Favne vestlig Vind; de styrede efter Lootsens Ordre i 1ste Time S.hen efter Compasset, og siden atter i en Time S.t.O og S.S.O.“ Overstyrmanden advarede to Gange Lodsens om, at der blev styret for meget vestlig, hvilket han ikke tog til Efterretning, men „gav kort Svar“. Det var diset Vejr, men trods Paamindelse, ligeledes af Overstyrmanden, vilde Svend Hansen ikke i den Tid, han var om Bord, bruge Loddet eller have det brugt; han sagde, at han var meget nøje kendt med Grundene paa Stedet og holdt, trods de nævnte Forestillinger, sin egen Kurs. Resultatet udeblev da heller ikke; omtrent Kl. 2¹/₂ om Morgenen stødte Skibet paa Grund paa den sjællandske Kyst og stod fast.

Vejret var stille, „med omløbende Vande“ og, som nævnt, diset — dog ikke stærkere end at det meget hurtigt inde paa Gilleleje opdagedes, hvad der var sket, skønt det var midt om Natten. Snart var hele Lejet paa Benene, og ved 4¹/₂-Tiden om Morgenen naaede de første Gilleleje-Folk ud til den strandede Ostindiefarer for at tilbyde deres Assistance ved Bjerggearbejdet. Det er et smukt Træk og et godt Bevis paa Sammenhold, at da de kom om Bord og fik at vide, at det var deres Bysbarn, Svend Hansen, der som Lods havde foraarsaget Strandingen, tilbød de straks at tage Skibet af Grunden uden Betaling. Tilbudet om Assistance blev modtaget af Kap-tajnen, og Bjergningsarbejdet begyndte; en meget an-

selig Skare Gilleleje-Folk deltog i det, og da man var i fuld Gang, var der, nævnes det, samlet omtrent 60 Baade paa Stedet.

Da Skibet var kommet til at staa ret haardt, var Bjergnings-Arbejdet ikke let; hvori det bestod, angives ikke nøjere, men det synes som om man fra første Færd har rettet Bestræbelserne mod at lette Skibets Forstav, som havde taget Grunden, ved at stuve Lasten om, for derefter med en ældgammel og prøvet Manøvre at „vinde“ det af Grunden. Da disse Bestræbelser endnu efter 24 Timers Forløb, om Morgenen den 17. Juni, ikke havde ført til noget Resultat, tabte Kaptajn James Tennent Taalmodigheden og gik fra Borde. Han tog ad Landevejen til Helsingør og henvendte sig med Anmodning om Assistance til det Firma, som dér varetog hans Selskabs Interesser: Brown, Duncan & Co. Anmodningen blev straks efterkommet, og fra Helsingør begav tre Mænd sig i Kaptajn Tennents Følge tilbage til Gilleleje; det var det nævnte Firmas Associé, Hr. Thomas Chapman, en af dets Medarbejdere, J. von Bergen, og en unavn-given Færgemand, tidligere Lods, Medlem af det berømte helsingørske Færgelaug, der var taget med som særlig sø- og bjergningskyndig.

De fire Mænd kom om Bord samme Dag Kl. 1 om Eftermiddagen, og umiddelbart efter genoptoges Bjergningsarbejdet med fornyet Kraft, som det synes i alt væsentligt under Ledelse af Helsingør-Færgemanden, der paa engelsk førte adskillige Konferencer med Kaptajnen. Efter fem Timers forceret Arbejde kronedes Anstrengelserne med Held. Da Skibet ved nye Omstuvninger var lettet yderligere, førte hele Gilleleje-Mandskabet tillige med Skibets eget Mandskab to Ankre agterud med Skibets Baade, og ved Hjælp af Spillene lyk-

kedes det derefter ved 6-Tiden om Aftenen at „vinde“ Skibet af Grunden; dets Tæthedstilstand havde hele Tiden været kontrolleret ved Hjælp af Pumpestokken og var befundet god, og da Skibet kom flot, viste det sig da ogsaa at være aldeles ubeskadiget.

Nu vilde alt have været godt, hvis det ikke i Mellemtiden havde givet sig til at blæse op med ret haard Kuling fra Nordvest. Skibet var vundet et Stykke agterud og laa for de to Varpankre med den tiltagende Vind og høj So agter ind, og da Situationen forekom Kaptajnen uholdbar, besluttede han, efter at Skibets Folk og Helsingør-Færgemanden havde loddet og fundet tilstrækkeligt Vand, at kappe Ankrene. Det manglede ikke paa Advarsler mod at gøre dette; flere af Gillelejefolkene sagde, at det gik ikke, at det heller ikke var nødvendigt, og at Skibet i hvert Fald først maatte vindes mere agter ud. Alligevel blev Sejlene sat til og alt gjort klar til Afsejling. Om hvad der videre skete har den ovenfor nævnte Medarbejder i det helsingørske Firma, J. v. Bergen, skriftligt givet følgende Fremstilling: Færgemanden fra Helsingør vilde ikke paatage sig Kommandoen over Skibet, før dette var klar af Revet; man lod derpaa Gilleleje-Mændene om at beskikke en af deres Folk til at lodse Skibet. De sagde enstemmigt — hvilket jo fortæller adskilligt om Svend Hansen og den Stilling han indtog blandt sine Bysbørn — at den Mand, der havde sat Skibet paa Grund, var den dueligste Lods iblandt dem, og de bad om, at der maatte blive givet ham Lejlighed til at gøre sin Forseelse god igen ved at bringe Skibet ind i god Behold. Da dette var sanktioneret, paatog Kaptajnen sig selv Kommandoen og kommanderede derefter — gennem Raaberen — med Lod-

sen staaende ved Siden af sig, at der skulde styres saaledes som denne befalede.

Gilleleje-Folkene havde raadet til at sejle enten inden om eller udenom Grunden, især vist det første: at styre lidt nærmere ind efter Landet og derpaa holde af, saa vilde Skibet undgaa at støde. Dette Raad synes ikke at være blevet fulgt; Kursen lagdes langs med Landet, og efter blot 10 Minutters, maaske et Kvarters, Forløb stødte Skibet paa Grund igen efter at have gennemsejlet en Strækning paa omkring en Kabellængde. Naturligvis opstod der en frygtelig Forvirring. Kaptajnen prøvede at klare Situationen ved at forcere med Sejlene for at komme tværs over Grunden, men fik intet andet ud deraf end at Skibet kom stedse fastere paa denne. Han gav derefter Ordre til at kaste overbord af den kostbare Last og, da heller ikke det hjalp til at lette Skibet, til at kappe Masterne. Men alt var forgæves; der var intet at gøre, og til sidst maatte Besætningen forlade Skibet. Stormen fra Nordvest tog til, Søen rejste sig mere og mere og anrettede den ene Ødelæggelse efter den anden, og endnu samme Aften var Ostindiefareren „Cronborg“ slaaet ganske til Vrag. Da Stormen atter havde lagt sig, var der intet andet for end at se at organisere Bjergarbejdet og at faa saa meget som mulig af Lasten ind paa Land.

I Tidens Aviser dukker den dramatiske Strandingshistorie ret hurtigt op, dog kun beskrevet i nøgterne Vendinger og uden Oplysning om, at det i Virkeligheden drejede sig om to Strandinger. I Berlingske Tidende, „De til Forsendelse med Posten aleene privilegerede kiøbenhavnske Tidender“, kunde man den 19. Juni læse følgende Notits: „Den 16. hujus [dennes] strandede ved Gilleleie den particulaire [private] Ostindiefarar „Cronborg“, Capit. James Tennent. Af Ladningen bierges daglig, uagtet Skibet staar under Vand.“ Det var Ho-

vedstadsbladets hele Reportage om den Sag. Det mere journalistisk indstillede og livlige Blad „Fyens Adressecomptoirs Aviser“, der den 23. Juni havde bragt ordret samme Meddelelse om Strandingen som Berlingske Tidende, beretter tre Dage senere: „Den strandede Ostindiefarer Cronborg (see sidste Avis) tilhørte Handelshuset Duntzfeldt & Meyer [Firmaets oprindelige Navn] i Kjøbenhavn, Ladningen, som skulde være solgt her for engelsk Regning, beløber sig efter Forlydende, til 500.000 Daler. Assurantzkompaniet og Privatassecurandeurerne tabe 50.000 Rdl. derved.“ At enkelte af Besætningen har forsøgt at udnytte Situationen paa mindre tiltalende Maade, synes at fremgaa af følgende Annonce, som Mæglerfirmaet Joh. Buntzen den 7. Juli indrykkede i Adresseavisen: Da Mandskabet af det ved Gilleleje strandede Skib Cronborg kaldet, som førtes af Capt. James Tennent, faaer det fornødne Underhold godtgjort af Rederiet, saa advares alle og enhver herved, ikke at betroe den noget uden Betaling, da Rederen eller Capitainen ikke betaler hvad Gield de maatte gjøre.“

Iøvrigt giver Annoncerne i Datidens Aviser, baade Adresseavisen og Berlingske Tidende, et Indblik i, om end ikke noget udtømmende Kendskab til, Skibets Ladning, og til, hvad der senere skete med denne og selve Skibet; man kan gennem Annoncerne i Hovedtrækkene følge begges Skæbne. Hvad Ladningen angaar, begyndte Annoncerne om dens Bortsalg allerede at dukke frem i de københavnske Aviser ganske faa Dage efter Strandingen. Det var Mæglerfirmaet J. Buntzen, der indrykkede dem; her hidsættes de første, der giver et godt Indblik i, hvad Skibet havde haft om Bord:

„Torsdagen den 13. Julii, Formiddagen Kl. 9, bliver i Gaarden No. 137 i Viingaardsstræde [nuv. Nr. 6] ved Auction for Assurandeurernes eller Vedkommendes Regning bortsolgt alle hidindtil reddede og til den Tiid biergede Vare og Effecter fra det ved Gilleleie strandede ostindiske Skib Cronborg, som var ført af Capt. James Tennent, hvilke Vare bestaae, og formodes for det meeste at ville bestaae, af Bomuld og Kattuner,

saasom Bastas, Cassas, Sannas, Guvinas, Emerties, Mamodies og Nettleduger, ligesaa en deel Indigo og flere Slags Vare, som endnu ikke kan opgives, men hvorover de trykte Fortegnelser vil være at erholde hos Undertegnede nogle Dage forinden Auctionen og Varerne til Eftersyn samme Tiid i Pakhuset No. 2 paa den forrige Østersøiske Plads.“ Og nogle Dage senere: „Carga over den største Deel af det ved Gilleleie forulykkede Skib Cronborgs Ladning bekommes paa Duntzfeldt & Comp. Contoir, hvad deraf er bierget og endvidere maatte bierges og hertil ankomne førend den 8. Julii bortsælges ved den 13. samme Maaned berammede Auction og Tid efter anden hvad derefter videre maatte bierges, som nærmere skal bekendtgøres.“

Den først offentliggjorte Fortegnelse over Skibets Ladning synes i det store og hele at have holdt Stik; af Ting hidrørende fra Strandingen, der senere kom under Hammeren, kan nævnes 258 Stykker (32.000 Pund) Ibenholt, 200 Stykker Spanskrør, Kobber og Tovværk, samt “30 Baller adskillige Slags fine Vare, Schawler, m. v., biergede fra det ved Gilleleie strandede Skib Cronborg, tilhørende en Passageer med samme, og som ere blevne udvaskede og istandsatte“. Auktionerne over Strandingsgodset holdtes efterhaanden som dette — vel sagtens ad Søvejen — kunde bringes fra Gilleleje til København; de vedblev til helt ind i September.

Vragets Skæbne afgjordes noget forinden. I Slutningen af Juli Maaned kunde man i Aviserne læse følgende Avertissement:

„Onsdag den 2. August bliver i Middagsstunden ved en eneste Auktion absolut bortsolgt: Det ved Gilleleie forulykkede Skib Cronborg, som førtes af Capt. James Tennent, med alt hvad den Tid af Skibets Takkelage og Tilbehør, samt af Ladningen paa og i Skibet maatte forefindes. Nærmere Efterretning faaes hos Johan Buntzen.“

Det kan ikke ses, hvem der ved Hammerslaget fik

N. Chr. Hansen: Ved den grønne Bænk, Gilleleje. — Fra venstre: Chr. Svendsen, Svend Svendsen (Lukke), Lars Svendsen, Niels Sønnesen, Anders Carlsen, Chr. Carlsen, Chr. Carlsen. — — Billedet udstillet paa Foraarsudstillingen paa Charlottenborg 1905 under Titlen „En Samlings-Bænk i et Fiskerleje“.

Johan Ludvig Gebhard Lund (1777—1867): Altertavle i Gilleleje Kirke. Malet 1834. — J. L. Lund blev 1814 Medlem af Akademiet og Professor 1818. Hans Maleri *Andromache ved Hektors Grav* (udstill. p. Charlottenborg 1812) vakte stor Opsigt. Malede i Rom 1814—19. Udførte 1819—43 fem Malerier til Kristiansborg. Malede en Mængde Alterbilleder. Til hans Venner og Beundrere hørte Forfatterinden Frederikke Brun, g. m. Storkøbmanden, Geheimekonferensraad Constantin Brun, hvis skønne Datter, Ida Brun (siden gift Grevinde Bombelles), J. L. Heiberg har skrevet et Digt om, hvem Thorvaldsen har foreviget i en Buste, og hvem Lund if. Oehlenschläger bevidst eller ubevidst har bragt over i de fleste af sine Billeder. — Hvorvidt han har været inspireret af hende, da han malede Englen i Gillelejes Alterbillede, vides ikke.

„Cronborg“, eller rettere Resterne af Skibet tilkendt — thi andet end et Vrag var det jo ifølge Forklaringer og Retsdokumenter ikke; det turde under alle Omstændigheder være højst tvivlsomt, om det er lykkedes at bjerge og istandsætte Skibet, saaledes at det, som anført i Kay Larsens Ostindiske Samlinger i det kgl. Bibliotek (der iøvrigt ikke med et Ord nævner Strandingen), allerede Aaret efter skulde kunne være afsejlet til Ostindien paany, udrustet af et af Datidens andre store Rederier, R. Ryberg. Der maa her ganske sikkert foreligge en Forveksling med et andet Fartøj, muligvis det, der eventuelt er indkøbt til Erstatning for det strandede og ødelagte Skib.

Salget af Skibet og den bjergede Del af Ladningen indbragte en net Sum Penge, men naturligvis ikke paa langt nær det Beløb, som vilde være blevet Resultatet, hvis Skibet var naaet sikkert i Havn med alle de kostbare Varer. Der blev et betydeligt Tab, og Ansvarer for dette lagde baade Kaptajnen og hans Rederi paa den Mand, der for en umiddelbar Betragtning maatte anses for at være Skyld i Strandingen: Svend Hansen, der som Lods havde haft Kommandoen ombord, da Grundstødningen skete; han var imidlertid som sunket i Jorden efter Ulykken og var ikke til at finde, da man vilde undersøge hans Forhold nærmere. Hans Færden umiddelbart efter Ulykken kendes ikke; det vides blot, at han i den Tummel og Konfusion, der efter Skibets anden Grundstødning opkom ombord, havde Held til at undslippe; om den gamle Tradition paa Gilleleje: at han holdt sig skjult paa et Loft i Byen, da han mærkede Jorden brænde under sig, er rigtig, lader sig ikke fastslaa. Kun saa meget er sikkert, at Duntzfelt & Co. krævede ham kendt ansvarlig for den anrettede Skade, og Fir-

maet gik til Myndighederne med Anmodning om Assistance, da det gjaldt om at skaffe den forsvundne til Veje.

I Begyndelsen af August 1797 udsendtes derefter fra danske Kancelli til samtlige Jurisdiktioner i Landet en Efterlysning af Svend Hansen, en Efterlysning, der er interessant, fordi den aabent rejser den Anklage mod ham, at han med Vilje havde sat Skibet paa Grund. Efterlysningen, der nogle Steder, saaledes paa Fyen, offentliggjordes i Aviserne, og som den 23. August læstes „inden Retten“ i Kronborg Rytterdistrikts Birk efter Anmodning af Amtmand v. Lewetzow paa Frederiksborg, havde følgende Ordlyd:

„Den 15. Junii sidstleden er et Handelshuset Duntzfeldt & Compagnie tilhørende og fra Bengalen hertil bestemt Skib, Cronborg kaldet, fort af Skipper James Tennent, indehavende en riig og kostbar Ladning af adskillige ostindiske Vare blevet sat paa Grund lige ud for Gilleleie her i Sielland.

Da Skibet paa denne Aarets Tid og i got Veirligt saaledes er bragt paa Afveie, at dets totale Forlis ei kunde undgaaes, saa er det sandsynligt, at den Mand ved Navn Svend Hansen, der, som Lods, havde paataget sig at føre og styre Skibet fra Kullen til Sundet, enten ikke maae have kiendt Fahr vandet og de en Lodts paaliggende Pligter, eller og han med Forsæt har søgt at sætte Skibet paa Grund, for selv og med sine Bekiendte der i Egnen at gjøre sig Fordeel med Bjergningen, med videre.

- Mistanken om det sidste bestyrkes især derved, at han strax har gjort sig usynlig og ei været at opsørge fra det Øieblik af, da han mærkede, at man vilde have ham under Forhør for at faae hans Forhold oplyst, og efter Omstændighederne sætte ham under lovlig Tiltale, ifald nogen Forbrydelse paa hans Side blev udfunden.

Man skulle derfor tjenstligst anmode Hr. N. N., at De behageligen ville foranstalte bemeldte Svend Hansen i den Dem anbetroede Jurisdiktion eftersøgt og om mueligt paagreben.

Efter indhentet Underretning skal fornævnte Svend Hansen være 27 Aar gammel, liden af Vext, bred af Skuldre, fyrig i

sit Væsen, mørkladen af Ansigt, brun af Øine, skarp af Udseende, med sort krøllet Haar, og ved Undvigelsen skal han have været iklædt en blaa Kiol.

Skulde han vorde paagreben, da vil man nærmere vente sig derom Efterretning meddeelt.

Det kongelige danske Cancellie, 5. Aug. 1797.

C. v. Brandt — Schow — Colbiørnsen — Reiersen“.

For det Tilfælde, at Svend Hansen skulde være flygtet over Sundet, satte man ogsaa de svenske Myndigheder i Bevægelse. Kan man tro fyenske Aviser ret, maa man hinsidan have misforstaaet Situationen i temmelig høj Grad. „I Sverrig,“ berettes der, „lyses offentlig i Aviserne efter en dansk Matros, Svend Hansen, som skal have havt det skrækkelige Forsæt, at sætte Ild paa Fæstningen Cronborg og nu være rømt til Sverrig. Der er udlovte 200 Rigsdaler til den, der giver paalidelig Oplysning om hans Opholdssted.“ Nogle Dage senere retter det fyenske Blad dog sin — eller Svenskernes — Fejltagelse: „Med den Matros, som man har foregivet at skulle have villet sætte Ild paa Cronborg, har det en ganske anden Beskaffenhed. Det er nemlig den Lots, Svend Hansen, som satte Skibet Cronborg paa Grund, og som desaaarsag allerede er paagreben.“

Paagribelsen fandt Sted den 31. August, smaa fire Uger efter at Efterlysningen var udstedt. Hvor Svend Hansen blev taget, kan ikke fastslaaes; kun saa meget vides, at han ved Politiets og Fogdens Mellemkomst førtes til København, hvor han indsattes først i Blaataarns, senere i Frederiksholms Arrest. Svend Hansen paa-stævnte den paa Foranledning af Duntzfelt & Co. effektuerede Arrest paa hans Person til Hof- og Stadsretten, som ved Dom af 17. September 1797 stadfæstede den, ligesom den gav sit Samtykke til, at Sagen iøvrigt behandlede ved Sørensen i København; fra Danske Kan-

celli forelaa Promemoria om, at Forlig ikke kunde finde Sted. Allerede paa dette Tidspunkt maa iøvrigt den opsigtsvækkende og meget alvorlige Mistanke mod Svend Hansen for med Villie at have foranlediget Strandingen være bortfaldet; i hvert Fald nævnes der intet derom under Sagens videre Forløb. Rederiet indstævnte Svend Hansen „i Anledning af hans med Skibet Cronborg som Loots den 16. Junii sidstleden brugte lovstridige og uforstaaelige Forhold“. Det paahvilede Rederiet at betale Omkostningerne ved hans Arrestophold.

Svend Hansen fremskaffede „testimonium paupertatis“, Vidnesbyrd om, at han intet ejede, og fik Ret til at føre fri Proces, „paa ustemplet Papir“; hans Ansøgning herom, underskrevet af ham selv „med paaholden Pen“, er bevaret. Da Københavns Skipperlaug udgjorde den sagkyndige Domstol i Sager vedrørende Søfart, og Svend Hansens Sag som nævnt henvistes til Sørenten, var det ved Skipperlauget i dets Forsamlingshus i Lille Kongensgade, den behandlede. De ikke saa faa Forhør, der holdtes i Sagen, fandt Sted dels ved Hof- og Stadsrettens Vidnekamre, dels ved Sørenten, men ingen af disse Forhør er bevaret. Det er derimod Tilfældet med et Forhør til Brug for Sagen, der optoges ved Kronborg Rytterdistrikts Birk den 22. November 1797 af Birkedommer Andreas Frørup, et Forhør, hvis Resultat dog var yderst magert; det var fem Gilleleje-Fiskere: Niels Nielsen, Christen Nielsen, Hans Pedersen, Hans Friederichsen og Niels Madsen, der afhørtes, men det er ikke meget, de oplyser, og man kan ikke frigøre sig for det Indtryk, at de alle har villet dække Svend Hansen, saa vidt dette kunde gøres.

Svend Hansen, „anholdt i Friderichsholms Arrest“, stod ved Sørenten indstævnt af Citanterne, Agent Duntz-

felt & Comp. til at „lide Dom til i Overensstemmelse med Lovens [Kong Christian den Femtes Danske Lov] 4 Bogs 3 Cap. 24 Art. confereret samme Bogs 1. Cap. 5 Art. til enten at erstatte den Skade, han den 16 Junii sidst har tilføyet Skibet Cronborg med indehavende Ladning, ved at sætte samme paa Grund ved Gilleleje strax uden for Helsingøer; efter den af Citanterne derom opgivne Beregning værd 341.000 Rdl. Dansk Courant, samt Rente 4 pro Cento deraf fra Stævningens Dato til Betaling skeer, eller i Tilfælde han ikke skulle være i Stand til at betale Skaden, da ifølge bemeldte Lovsteder at blive dømt til at lide corporlig Straf, saa og at have den paa hans Person under 31. Augustii forhen effectuerede Arrest qvo ad realia som lovlige beføyet i alle Maader ved Magt kiendt, og endelig at erstatte hans Arrestunderholdning samt Arrestforretningerne og denne Sags Omkostninger.“

Til sin Frifindelse fremførte Svend Hansen forskellige Paastande, hvoraf følgende var de vigtigste: a) Kaptajn Tennent havde ikke rigtigt opgivet ham Skibets Dybgaende, hvilket, tilligemed Strømmens Gang under Vandets Overflade maatte have ført Skibet nærmere til Landet end han kunde formode, hvilket skulde være Aarsag til at Skibet kom paa Grund, b) at Skibet ikke tog nogen Skade, da det første Gang kom paa Grund, men først anden Gang, det stødte, ved hvilken Lejlighed han hævdede ikke at have haft nogen Kommando i Skibet. For Svend Hansen mødte i Sagen Højesteretsadvokat Klingberg ved Fuldmægtig, Prokurator Beyer, for Duntzfelt & Co. Prokurator Weidemann.

Sørettens Afgørelse blev en knusende Dom over Svend Hansens Optræden og Handlemaade. Om hans Vægning ved at bruge Loddet hedder det i Dommen, der afsagdes

24. Januar 1798, „at denne Efterladenhed og uforsvarlige Selvraadighed eller Dumhed i Særdeleshed ene er Aarsag til, at Skibet første Gang kom paa Grund“; skønt Overstyrmanden advarede ham mod at styre for vestligt og raadede ham til at bruge Loddet, „agtede han ikke saadan Advarsel, men af Egenraadighed, og en uforsvarlig Tillid til sig selv, vedblev sin Cours indtil Skibet stødte paa Grunden og stod fast.“

„Det er tillige nøjagtigt oplyst,“ hedder det videre i Dommen, „at Capitain Tennent har angivet for Indstævnte [Sv. Hansen], hvor dybt Skibet stak i Vandet, og om samme havde ligget dybere, som Indstævnte ikke har beviist, saa kunde det dog ikke frietage ham for Ansvar, i Særdeleshed paa dette Sted, hvor man ikke burde med sligt et Skib, komme Landet nærmere end som meldt paa 8 Favne, hvor dette Skib, som ikke stak 3 Favne dybt i Vandet, havde beholdt 5 Favne Vand under Kiølen og altsaa ingen Fare haft for at røre Grunden, og ingen fornuftig Søemand eller Loots løber med Skib en ureen Kyst saa nær, at der ikkun skulle have nogle faa Fod Vand under Kiølen, naar han ikke er nødsaget dertil, som ikke var Tilfældet her, da Indstævnte kunde ikkun holdt af for Vinden ind i dybt Vand.“

Om den anden Grundstødning, der indtraf umiddelbart efter at Skibet var kommet flot og — hvilket var nødvendigt under Hensyn til Vejret — var gaaet under Sejl, siger Dommen rent ud, at den kunde have været „forekommet, naar Indstævnte efter det foran er meldt, havde opført sig som han burde, og Skibet ikke første Gang var kommen paa Grund. Vel foregiver Indstævnte, at han siden Skibet første Gang kom paa Grund, ingen Comando havde, som nogle af Vidnerne og har sagt, men da disse, som gik i hver sit Arbeide, dog tillige har for-

klaret, at Indstævnte [Sv. Hansen] var agter i Skibet oppe hos Capitain Tennent, som med Raaberen commanderte. Da Tougene saaledes blev kappede og Skibet bragt under Seil, og andre Vidner, som den Tid vare agter i Skibet hos Capitainen og Indstævnte forklarer: Capitainen commanderte, efter hvad Indstævnte raadete ham, da den fra Helsingør om Bord kommende Færge-mand ikke vilde paatage sig Skibets Førelse, førend det kom i dybt Vand fri af Grundene, som han ikke nøiere kiendte. Selv kan Indstævnte, som ved sin Egenraadighed og slette Conduite bragte Skibet første Gang paa Grund, og hvorved dettes anden Gang paa Grund kommende og Forliis unægtelig var en Følge, ingenlunde blive at frifinde.“

Dommens Konklusion var følgende: Thi eragtes og hermed kiendes for Ret: Indstævnte Svend Hansen af Gilleleye, bør til Citanterne Handelshuset Duntzfeldt & Comp. betale for den Skade, som Skibet Cronborg med dets indehavende Ladning have taget, ved det samme formedelst hans Forseelse og slette Conduite først kom paa Grund og siden forliiste og efter den irettelagte Regning — 341.000 Rdl. med Rente 4 pro Cento deraf fra Stævningens Dato d. 4. Sept. sidst, til Betaling skeer, saavidt hans Formue strækker, og om han ikke kan udrede dette, bør han paa Grund af Loven [Danske Lov] og den 27. § i Forordningen af 10. September 1778 arbejde i Jern i Kiøbenhavns Fæstning i 6 Maaneder. Saa betaler han og den skeedte Arrest, de førte Vidneforhør og denne Sags Omkostninger med 30 Rdl., og bliver den skeedte Arrest qvo ad realia, som beføiet ved Magt kiendt. Indstævntes Paastand om Arrestens Ophævelse og Reparation bliver derimod afviist“.

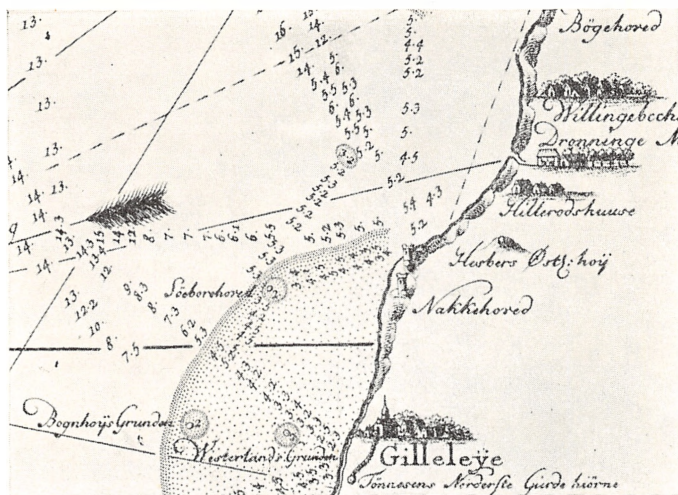
Dommen, der var underskrevet af Sørettens Medlem-

mer: Kiøhlson, Arv. Thomsen, Gerd Gerdson, P. P. Molt og M. J. Willer, skulde „fuldbyrdes inden 3 Solemærker under Adfærd efter Loven“. Den gav ikke Svend Hansen Medhold paa noget Punkt, og det blev ved Sørettens Afgørelse ham, der kom til at sidde med det hele og fulde Ansvar for Ostindiefarer-Katastrofen; da han jo intet ejede, kan man sikkert roligt gaa ud fra, at han har faaet Lov at arbejde sine seks Maaneder i Jern. Det var en haard Dom, men naturligvis en Dom med fuld Hjemmel i Datidens strenge Lovbestemmelser om slige Forhold, først Danske Lovs 4—3—24 sidste Stykke:

„Forseer nogen Lodsmand sig, saa straffis hand, som tilforn udj det første Capitels femte Artikel er nælt om Styrmanden“, dernæst samme Lovs 4—1—5, til hvilken Paragraf det citerede henviser: „Og dersom nogen giver sig ud for Styremand, og lader sig derfor hyre til en vis stad, og Skipperen fanger Skade enten paa Skib, eller Gods, for hans Forsømmelsis og Uforfarenheds Skyld, da skal samme Styremand, naar det ham ved tvende søefarne Folkis Vidne overbevisis, være pligtig at bøde al Skaden igien, om hand det formaaer“ — og sidst, men ikke mindst § 27 i Forordningen af 10. September 1778 om Lodseriet ved Helsingør: „Sætter en Lots Skib paa Grund eller lotser saa, at det kommer til Skade, da bør han, om det er skeet af Ukyndighed, Forseelse eller Forsømmelse, saavidt hans Formue strækker, erstatte Skaden, og efter Omstændighederne enten arbejde i Jern paa en vis Tid eller være uværdig at være Lots mere; men er det skeet forsætligvis, bør han hænges“.

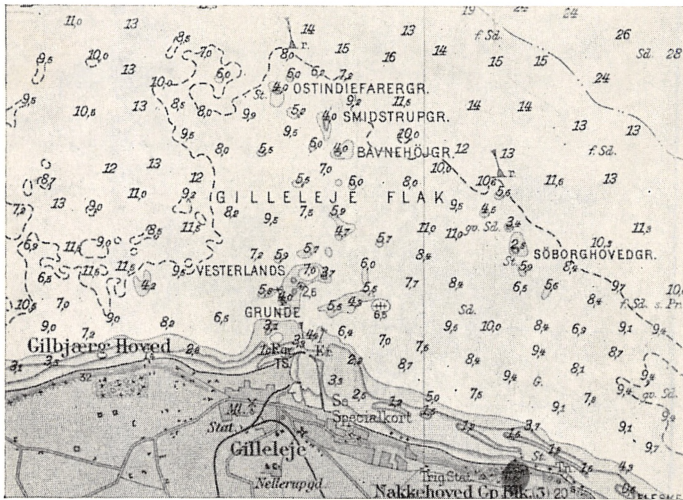
Da Dommen intet nævner om Svend Hansens Ret til fremdeles at være Lods, maa man kunne gaa ud fra, at han har beholdt denne, selv om det naturligvis ikke er meget sandsynligt, at han har udøvet den efter at være kommet ud af Fængslet. Aaret efter Katastrofen, i 1798, kom Lodsningen fra Gilleleje og Hornbæk ind under fastere Former, idet der oprettedes fast Lodseri; tre Aar

senere, i 1801, var der ialt 21 Lodser i Gilleleje — alle tillige Husmænd med og uden Jord samt Fiskere. Svend Hansen, der nu, trods sine blot 33 Aar, for Nemheds Skyld kaldtes „gamle Svend Hansen“ i Modsætning til et Bysbarn af samme Navn, den 21-aarige Svend Hansen, der kaldtes „unge Svend Hansen“, var ikke blandt disse 21 Lodser, hvad derimod unge Hansen var. Ostindiefarer-Katastrofen var naturligvis for stedse knyttet til „gamle“ Sv. Hansens Navn, men har vel næppe sat nogen Plet paa det i egentlig Forstand. Han var sikkert en almindelig agtet Mand, da han den 29. Oktober 1823 omkom ved en Søulykke (se Aarbogen 1939, Side 36). Hans Navn lever endnu i Folkemunde, bl. a. fordi Hornbækkerne ofte i tidligere Tid benævnte den nuværende Søborghovedgrund: Svend Hansens Grund.

Udsnit af Admiral Lous Søkort over Indsejlingen til Sundet (ca. 1770).

Der kan efter alt foreliggende næppe herske megen Tvivl om, at det var paa den nuværende Ostindiefarergrund, „Cronborg“ hin Sommernat i 1797 strandede første Gang. En absolut nøjagtig Bestemmelse af Strandingsstedet er ganske vist ikke længere mulig; Afstanden fra Land ud til dette opgives højst forskelligt af Vidnerne, fra $\frac{1}{2}$ til $\frac{3}{4}$ danske Mil, men efter alt, hvad der fremkom, ogsaa med Hensyn til Lodninger og Skibets Dybgaende, maa man dog sikkert kunne gaa ud fra, at det var paa Ostindiefarergrunden, Katastrofen indtraf. Denne Grund var som nævnt næppe i egentlig Forstand kendt dengang. Baade Lodsens og Kaptajnen henviser til Admiral Lous Kort, paa hvilket Bavnehøjgrunden er den yderste, der er afsat ud for Gilleleje, og Lodsens havde regnet med, at andre Grunde var der ikke at tage sig i

Udsnit af moderne Søkort over Farvandet Nord for Gilleleje.

Agt for. Man kan saaledes sikkert sige, at det var ved „Cronborg“s Stranding, Ostindiefarergrundens Tilstedeværelse blev fastslaaet. Udforskningen af Grundene i disse som i andre Farvande skred iøvrigt frem i samme Grad som Skibene blev større og større, og i ikke faa Tilfælde var det som her gennem ulykkelige Hændelser, Erfaringerne gjordes. Men ogsaa Lodsvæsenets Forbedring hjalp til; i Sommeren 1800 indberettede saaledes det nyoprettede Gilleleje-Lodseri to nye Grunde i Farvandet ud for Gilleleje: Smidstrupgrund, der laa indenfor den nuværende Ostindiefarergrund, og Ludshøjgrund, der atter laa indenfor Smidstrupgrund, og hvis Navn nu er forsvundet.

Det er iøvrigt nok værd at lægge Mærke til, at der i Aarene derefter er overordentlig megen Usikkerhed med Hensyn til Betegnelserne paa Grundene ved Gilleleje, baade paa de officielle Søkort og i de forskellige Udgaver af „den danske Lods“ — saa megen Usikkerhed, at alle de tre Navne: Ostindiefarergrund, Smidstrupgrund og Ludshøjgrund har været anvendt skiftevis om de to yderste Grunde: den, der nu hedder Ostindiefarergrund (den nordligste) og Smidstrupgrund — dog saaledes at den nordligste, med en ganske enkelt Undtagelse, altid hed Ostindiefarergrund som den gør det den Dag i Dag. Ostindiefarer-Navnet dukker første Gang op i 1843-Udgaven af Den danske Lods, altsaa et lille halvt Aarhundrede efter Katastrofen; af Grundens senere Historie skal her blot anføres, at da der siden i Farvandet udlagdes en Lys- og Fløjtetønde 2 Kabellængder Nord for Grunden, fik denne Tønde Betegnelsen Ostindiefarergrund; den forsvandt, da Fyrskibet Gilleleje Flak N i 1916 udlagdes, og Ostindiefarergrunden er nu afmærket

med den kendte Vager med de to Koste, der ligger 400 Meter Nord for Grunden.

Det er muligt, at Begivenhederne ud for Gilleleje i de bevægede Sommerdage i 1797 har udviklet sig saaledes, at Fregatten „Cronborg“ første Gang er grundstødt paa den nuværende Ostindiefarergrund og anden Gang paa den nuværende Smidstrupgrund, hvilket kunde passe med Vindens Retning fra Nordvest og nogenlunde, omend ikke særlig godt med, hvad der forklares om den Distance, Skibet gennemsejlede, før det stødte paany. Det er ogsaa muligt, at den anden Grundstødning er sket paa samme Grund som den første, blot paa et andet Sted, hvilket ikke er utænkeligt, da Grunden jo har en vis Udstrækning og man maaske ikke har været særlig omhyggelig med at mærke sig den, da Skibet først var kommet af og varpet et godt Stykke agter ud. Endelig maa ogsaa den Mulighed tages i Betragtning, som ikke mindst Traditionen paa Egnen synes at regne for den sandsynligste: at Skibet er naaet helt hen til Søborg-hovedgrund, før det strandede paany. Det stemmer ganske vist heller ikke godt med Forklaringerne om den udsejlede Distance, hvilket dog har mindre at sige, da Skøn i den Henseende altid er højst usikre; tages imidlertid den Omstændighed i Betragtning, at det var haard Kuling fra Vest eller Nordvest, at Skibet gik for praktisk talt fulde Sejl, samt at det sejlede „langs med Landet“, synes en Del at tale for, at Traditionen her — som saa ofte ellers — maaske til syvende og sidst har størst Sandsynlighed for sig.

Intet lader sig imidlertid helt nøje fastslaa. Kun saa meget er sikkert, at det var det lunefulde Farvand omkring Ostindiefarergrunden, der blev Handelsfregatten „Cronborg“s Skæbne hin Sommernat i 1797.

De vigtigste af de ved Udarbejdelsen af nærværende Afhandling anvendte Kilder er følgende:

Sørettens Sager 1797—98 (Landsarkivet) — Hof- og Stadsrettens Domprotokol (smst.) — Kronborg Rytterdistrikts Birks Justitsprotokol (smst.) — Folketællingslister f. Søborg-Gilleleje 1787 og 1801 (Rigsark.) — Berlingske Tidende, Adresseavisen og Fyens Adressecontours Aviser 1797 — Kay Larsen: Ostindiske Personalia og Data (Det kgl. Bibl.) — Jul. Lehmann: Til Østen under Sejl (Kbh. 1935) — Johs. Werner: C. W. Duntzfelt (Kbh. 1927) — Søkort: Admiral Lous over Indsejlingen til Sundet samt efterfølgende officielle Kort — Den danske Lods, 1. Udg. 1843 og flg. Udgaver.

—
*

Arn. Olsen: Anes Hul ved Esrum. Efter Pennetegning.
(Se følgende Artikel).

ARNOLD OLSEN

NORDSJÆLLANDSK FOLKETRO

Fandens Gang ved Stat-ene-Hus. Statene-Niels i Statenehuset mellem Bregnerød og Gilleleje paastod, at Fanden havde sin Gang fra Korsvejen ved Bregnerød til Korsvejen Vest for Gilleleje. Statene-Niels havde flere Gange set Fanden spadsere denne Vej. Det var en høj Skikkelse med høj Hat, og man kunde tydeligt se, at hans Fødder var Hestehove; han fulgtes altid af 9 sorte Grise, som hørted grynte paa lang Afstand. At møde Fanden og hans Grise betød Ulykke. (Meddelt af Murer Niels Nielsen, Esrum, født 1859).

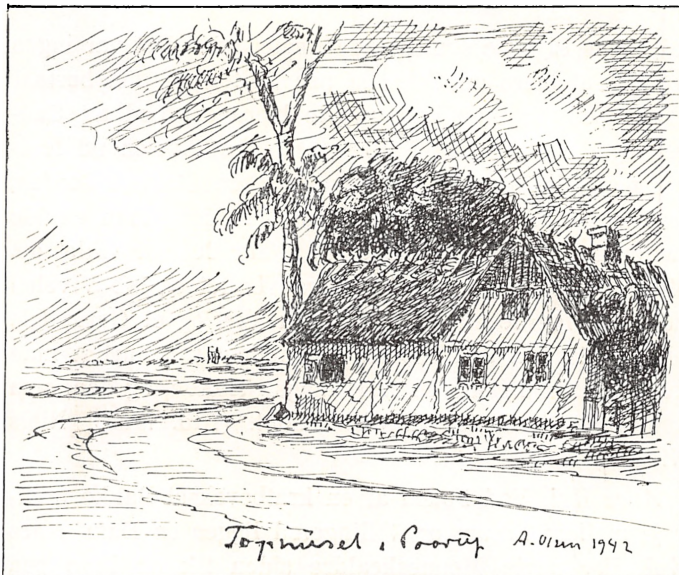
Tophuset. Man har altid talt om, at det i Tophuset i Paarup ikke var, som det skulde være. En Lem i Husgavlen kunde aldrig staa lukket; man mente, at et Genfærd havde sin Gang dér. Sene Nattevandrere paastod, at nogen hængte sig fast paa Ryggen af dem, naar de kom i Nærheden af Huset, og fra den nære Bedsmose hørted Klagelyde. (Parcellist Jens Andersen, Paarup).

Fastelavnsskik i Villingebæk. Min Fader har fortalt følgende Fastelavnsskik i Villingebæk fra o. 1840. Fastelavnsmændag samledes Ungdommen. Karlene red paa pyntede Heste og sang i Gaardene; de samlede Penge til Gildet, som stod i en større Gaard. Man slog Katten af Tønden, og Karle og Piger deltog i en Leg; man kapedes om at blive først færdig, for den tabende Part skulde give Punsch til Gildet. Legen bestod i, at Karlene skulde bære en Grisetaa paa Loftet og løbe Vivelen

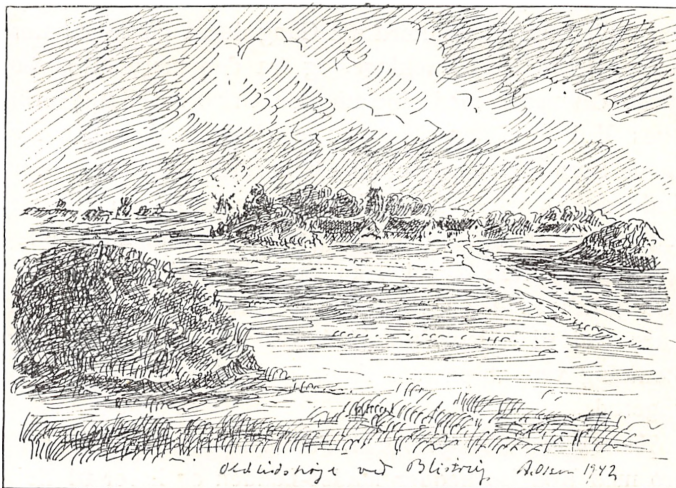
ud, mens Pigerne skulde lade Nøglet løbe. Det var ingen let Sag at bære en Grisetaa paa Loftet, da den bestaar af 32 Led, og man kun maatte bære eet Led ad Gangen og i en Sæk paa Nakken. At løbe Vivelen ud foregik paa følgende Maade: Man satte en Stolpe i Jorden, omviklet med et Halmbaand paa 54 Alen; man skulde saaledes løbe mange Gange rundt, før det var viklet op. Mens Karlene bar Grisetaaen paa Loftet og løb Vivelen ud, var Pigerne stillet op i en Række, og et Garnnøgle blev kastet fra den ene til den anden, saa hurtigt man kunde; samtidig løb en Karl langs Rækken, og den, som kom først til Enden, havde vundet. (Afd. Murer Niels Nielsen, Esrum.

Anes Hul. Ved Foden af en kratbevokset Bakke midtvejs mellem Esrum og Villingerød ligger en Dam, Anes Hul. For nogle Menneskealdre siden fik en Pige paa Schäfergaarden (Esrumbaard) et Barn, og da hun ikke saa Udveje for at forsørge sig selv og Barnet, druknede hun det og sig selv i Dammen, som siden kaldtes Anes Hul. Siden havde Genfærd sin Gang dér, i mørke Nætter hørtes Graad og Barneklage, og fra den nære Munkesø havde Glumsoen med sine ni røde Grise sin Gang forbi Anes Hul til Skæggebroen over Kedelsø Aa; længere kunde Soen ikke komme, da Genfærd ikke kan gaa over rindende Vand. — En Fuldmægtig paa Esrum Kloster ved Navn Tønder druknede sig paa Grund af nogle Misligheder i Esrum Kanal. Han fandt ikke Fred i Graven, men gik igen i en sort Puddelhunds Skikkelse forbi Anes Hul til Skæggebro. Folk følte altid en uhyggelig Stemning ved at passere Anes Hul. (Birthe Olsen, Villingerød).

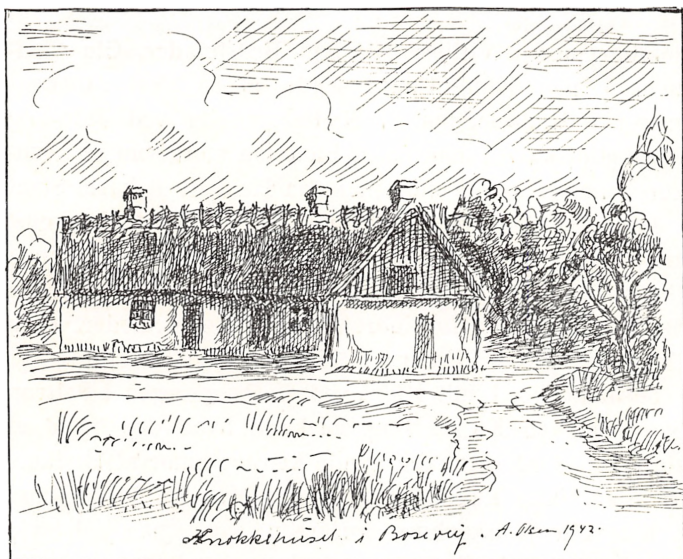
Skatten ved Skæggebro. Et Jordstykke Øst for Skæggebro mod Kedelsø hedder Madse-Lodden og hører til Kol-

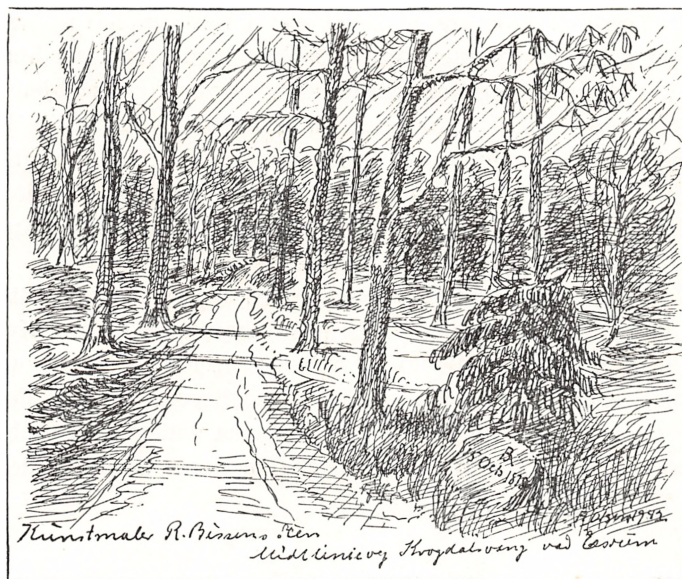
Arn. Olsen: Tophuset i Paarup. Efter Pennetegnet.

Arn. Olsen: Oldtidshøje ved Blidstrup. Efter Pennetegnet.

Arn. Olsen: Knokkehuset i Boserup. Efter Pennetegnet.

Arn. Olsen: Kunstmaler R. Bissens Sten paa Midllinievej i Krogdalsvang ved Esrum. Efter Pennetegnet.

dekildegaard i Villingerød. Min Bedstefader, Ole Christensen, paa denne Gaard sagde, at en Skat var nedgravet i Madselodden. I Nætter, særlig ved Jule- og Paasketid, kunde man se et Baal saa stort som en Avnkurv brænde dér. Kunde man faa Held til at kaste Staal i Ilden, samtidig med at man gik 9 Skridt baglæns, kunde man hæve Skatten. Min Bedstefader, der mange Gange havde set det brænde, vilde engang prøve at kaste Staalet, men blev forhindret af min Bedstemoder. (Fru Christine Hansen, Esrum, f. 1872).

Solskudt Ko. I mit Hjem ved Garborgkrogen i Saltrup Skov blev en Ko en Dag solskudt, hvad der betød et stort Tab, fordi der ikke kunde kærnes Smør af Mælken, og Koen ikke kunde blive med Kalv. En klog Mand i Esbønderup Skovhuse kurerede Koen paa følgende Maade: I et lille Kær, Truelsbod, op imod Skoven lagde han et Sold og fik Koen til at drikke Vand inde i Soldet. Fra den Dag kom den sig. (Chr. Nielsen, Esbønderup).

Varsel. Maren fra Knokkehuset i Boserup havde været paa Besøg hos en Nabo, Da hun kom hjem, saa hun Lys i alle Vinduer og troede, Manden var kommet hjem; han havde været i Nellerød. Men da hun vilde gaa ind, var alle Døre lukte, og Lyset sluktes. En Tid efter fik hun Meddelelse om, at hendes Søster i Amerika var død og det paa samme Tid, som Maren havde set Lys. (Murer A. Madsen, Esrum, f. 1880).

Kunstmaler Rudolf Bissens Sten. 15. Okt. 1878 satte de tre Venner: Rudolf Bissen¹⁾, Skovfoged Both i Nyhegn og Kaptajn Hammer i Esbønderup hinanden Stævne paa Midtlinjevej i Krogdalsvang ved Esrum. De var blevet enige om hver at plante et Træ paa dette Sted i Gribskov. Hvis Træerne groede, skulde deres Sjæle mødes

¹⁾ f. 1846, død 1911.

der efter Døden. Both plantede en Lærk, Hammer en Kastanie og Bissen en Ædelgran. Under Bissens Træsattes en Marmorsten med sammenslynget *R. B.* og *15. Oktober 1878.* Lærken og Kastanien groede godt, men ikke Granen; Skovløber Jens Jørgensen, Krogdalshus, plantede stadig en ny, og den, der nu findes, er vissen i Toppen og vil snart gaa ud. (Afd. Skovløber Jens Jørgensen).

En Lygtemand. I min Barndom boede i Huseby ved Esbønderup den gamle Sidse Huseby. Hun mødte en Aften en Lygtemand ved en Mose i Skoven og bad ham lyse for sig og lovede ham en Skilling. Han lyste for hende til Indgangslaagen, og i en Revne i denne satte hun en Skilling. Om Morgenen var den væk. (Murer A. Madsen, Esrum).

Smørhekseri. Paa et Parcelliststed i Nærheden af Esrum kunde de ikke faa Smør af Mælken og sendte derfor Bud til den kloge Kone, Moslejretine og hendes Datter i Helsingør. Moslejretine undersøgte Køerne, og om Aftenen sagde hun til Manden: „Nu kan du give mig en Krukke og en Haandfuld Mel, og saa kan du godt gaa i Seng, for før i Morgen kan vi ikke foretage os noget.“ Manden, der ikke kunde sove, sneg sig til at se, at den kloge Kone lavede en Bolle til hver Ko. Da det blev Morgen, sagde hun: „Nu maa alle Døre lukkes, for her vil komme en Kone, og dersom hun kommer ind, nytter det ikke noget, hvad vi foretager os.“ Da de kom ud i Stalden, sagde Moslejretines Datter: „Den Ko vil faa en sortbroget Kalv“. — „Ja, ti du bare stille,“ svarede Moslejretine, „jeg véd det allerede; men nu skal vi bare give Køerne Bollerne, saa skal det nok hjælpe.“ — Koen fik en sortbroget Kalv, og fra den Dag kunde de faa Smør. (Chr. Nielsen, Esbønderup).

Svineheld i Søborg Sogn. Vil man have Svineheld, skal man tage noget af Halmen med hjem, hvor man har købt Grisen; saa vil den ikke længes. Før den gaar ind i Huset, skal den helst gaa over Staal, og den, der fodrer den første Gang, skal være den mest stortærende i Familien. Grisen vil trives godt, hvis Manden og Konen gaar fastende i Seng Fredag Aften. (Afd. Andreas Sørensen, Søborg Bøget).

Hvis Katten river i Barken paa et Træ, faar man Blæst. — Vasker den sig bag Øret, faar man Uvejr; men slikker den sig i Bagen, faar man fint Vejr. — Den, der er rap med Tænderne, er ogsaa rap med Hænderne. — Klør Hagen, betyder det Dødsfald. (Anna Madsen, Munckerup).

Højsagn fra Blidstrup. Jeg tjente som ung Pige hos min Broder Lars Peter paa en Gaard mellem Blidstrup og Raageleje, og saa sandt som jeg sidder her, var der Spøgeri og Djævelskab i den Gaard. Paa Jorderne var der flere Kæmpehøje, og min Broder besluttede at jævne nogle af dem; men det skulde han ikke have gjort. Han fik en Dag en Mand til at hjælpe sig; vi kaldte ham Sibirieskomageren. De begyndte at grave og jævne væk paa Højen. Men da jeg kommer ud med Lillemedden, ser jeg til min Rædsel, at Jorden er skredet ned over dem. Jeg fik i en Hast en Mand til Hjælp og fik dem trukket frem af Jorden; de var begge fra Bevidstheden; men vi tumlede med dem, saa de kom til Live igen, og siden kan I tro, de kunde lade Højene i Fred. — I den gamle Gaard var der stadig Uro. Mit Kammer laa ved Siden af Undertagslejligheden; de gamle Mennesker, som havde boet der, var forlængst døde. En af de første Nætter, jeg var i Gaarden, hørte jeg fra Køkkenet en mærkelig Lyd og Raslen med Ildtang og Pandejern, som

om der blev lavet Mad. Jeg skal ikke nægte, at det løb mig koldt ned ad Ryggen, saa bange blev jeg. Om Morgen fortalte jeg det til Konen, og hun sagde, at det var de gamle, som ikke kunde finde Fred i Graven; de havde lavet saa mange Skarnsstreger i deres Tid. — Konen paa Gaarden havde været gift en Gang før; hendes første Mand hed Ole; han var død for nogle Aar siden. En Aften var Konen gaaet i Seng, mens hendes Mand var i Blidstrup Brugsforening med noget Regnskab. Da hun ligger i Sengen, hører hun, som en mærkelig Blæst gaar gennem Stuen, og ser en Skikkelse bøje sig ned over Sengen, og hun kan se, det er hendes første Mand, Ole. Hun blev jo meget bange, men fik dog sagt: „Dersom det er dig, Ole, skal du lade mig i Fred; vi to kan ikke have mere tilsammen.“ — Da Manden kom hjem ud ad Natten, kunde han ikke lukke Døren op; det var, som nogen holdt imod indefra. Omsider fik han den dog op og saa en Mand forsvinde i en Taage. Manden taler med sin Kone om det, og hun siger: „Det har været Ole.“ Og hun fortalte, hvad hun havde set. — Omsider solgte de Gaarden; der var ikke til at være. Men i 1932 brændte den, saa jeg vil haabe, at alt Dævelskabet brændte med det samme. (Signe Petersen, Breddam, Græsted).

Bordet med det hemmelige Rum. Min Søster, Karen Marie, kom efter sin Konfirmation til at tjene i Aggebo-gaarden ved Græsted. Nogen Tid efter døde den gamle Undertagskone. Hun efterlod sig et mærkeligt Bord med et hemmeligt Rum, hvori man mente, hun havde gemt sine Penge. Nogle Dage efter hendes Begravelse blev der Støj og Uro i Værelset, hvor Bordet stod, saa ingen vilde bo der. Omsider sendte man Bud efter Snedkeren, som havde lavet Bordet, og fandt en Sum Penge i det

hemmelige Rum, og fra den Tid blev der igen Fred. (Nille Olsen, Essedal, Esrum).

Skik fra Marebrogaard i Høbjerg. 1897 kom jeg i Tjeneste hos Lars Nielsen paa Marebrogaard. Her havde de mange mærkelige Skikke. Naar en Ko kælvende første Gang, fik den en Spegesild og en Skive Rugbrød; derefter blev der hældt 1½ Pægl Brændevin i Halsen paa den. Første Gang Koen blev malket, lagdes der en Saks i Bunden paa Mælkespanden; derefter blæste man Blommen ud af et Æg og malkede lidt af hver Patte ned i Ægget, saaledes at Mælkestraalerne kom til at gaa korsvej over hinanden. Herefter maatte Koen sluge Ægget med Mælk og Skal. (Skovløber Peter Godtfredsen, Lille Ostrup, f. i Ejlstrup 188?).

En Varulv. Min Bedstemoder, Ane Jakobsdatter, født 1794, Datter af Gaardmand Jakob Nielsen i Skov Hastrup ved Roskilde, har fortalt følgende: I mit Hjem tjente en Dreng, som var en Varulv. Det viste sig en Aften, han vilde ud for at fodre Lænkehunden. Min Fader sagde: „I Aften har du at blive inde; jeg skal nok selv fodre Hunden. — Men Drengen vilde absolut ud, men blev holdt inde. Pludselig udbrød han: „Nu orer jeg!“ — „Hvad orer du?“ spurgte min Fader. — „Nu bliver jeg,“ svarede Drengen. Fader svarede straks: „En Varulv! Saa bliv det denne Gang; men bliv det aldrig mere!“ Straks fløj Klæderne af Drengen, og han blev til en Varulv med det ene Ben strakt bagud. Vi Børn blev saa bange, at vi krøb op paa Bordet. Men efter en Times Forløb fløj Klæderne atter paa ham, og han var i sin vante Skikkelse, hvorefter han takkede min Fader, fordi han havde nævnt ham ved Varulvs Navn. Han blev det aldrig mere. (Chr. Nielsen, Esbonderup, f. 1857).

*

BORGMESTER
NIELS HANSENS LEGAT TIL
GILLELEJE KIRKE 1654¹⁾

Borgmester N. Hansen, Helsingør, givet til Gilleleje Kirke 100 Sldl., dat. 1654:

Haver jeg Niels Hansen, Borgemester udi Helsingør, Slots Skriver og Ridefoged paa Cronborg, med min kiæreste Hustrue Karen Jonasdatter Carise givet og foræret Gildeleje Kirke, Penge Et Hundrede Daler Sølv-Myndt, Daleren beregnet til 64 Skilling Danske, af hvilke 100 Dalers Rente aarligen til evig Tid, saa længe Guds Tieneste og det Hellig Alterens Sacramentes Brug der i Gilleleje-Kirke bliver forrettet, skal der for Viin og Brød til den Hellig Nadveres Brug, saa og Kirkens Lys købes og vedligeholdes, saa at ey noget Udlæg dertil skal fordres eller gives af dennem, som vil gaa til Herrens Nadvere (som hidindtil sket er); og paa det saadant i Fremtiden af vores Arvinger skal være umodsigelig og urøgeligt, da have vi strax tilstillet og leveret Hæderlig og Vellærde Mand, Hr. Jens Jensen²⁾, Sogne-Præst til Søborg og Gildeleje Meenigheder, forskrevne 100 Daler Sølv-Myndt, hvilke hos hannem og hans Efterkommere, Sogne-Præster i Søborg paa aarlig Rente maa blive staaende, saa længe de dennem have vil, paa det de destobedre kan have Indseende, at de ikke til noget anden Brug, end det nu er given til, bliver anvendt; Og der han eller hans Eftermænd, Sogne-Præster, dennem

¹⁾ Hoffmanns Fundatssamling VII, Side 158, 1761.

²⁾ Præst til Søborg-Gilleleje 1636—67.

ikke paa Rente altid ville beholde, da han eller de forpligtede være at give Kongelig Majestæts Lehnsmand paa Cronborg som Kirkens Patron og Forsvar, det tilkiende, et halvt Aar før Betalings-Dagen, saa dennem saa igen hos visse og vederhæftige Folk paa Rente, mod god og nøyagtig Forsikring, kunde lade udsætte. Dersom ogsaa imod Forhaabning, sig kunde tildrage, at, enten formedelst samme Gildeleyes Aftagelse eller Kirkens Brøstfældigheds skyld, af Høy Øvrighed saadan Forandring kunde skee, saa at ingen Kirke-Tjeneste der længer blev holden, som dog (næst Guds Hjælp) ikke formodes, da vil jeg, min Hustrue eller vores Arvinger, os forbeholden have, det enten til anden Kirke eller anden Christelig Brug til Fattige og Vedtørvende at anvende og forordne. Dersom ogsaa kunde befindes og beviises, efter et Aars Forløb, at samme Brød og Vin til den Hellig Alterens Sacramentes Brug, saa og fornøden og hidindtil maneerlig brugelig Kirke-Lys, af forbemeldte 100 Dalers Rente ikke kand bekostes og vedligeholdes, da love vi, at forbædre Capitalen saavidt, at det af Renten kand bekostes og underholdes; og dersom det ogsaa kan befindes og beviises, at det for ringere, end den Rente beløber, kan kiøbes og vedligeholdes for, da skal, hvis øvrigt bliver, efter rigtigt Regnskab derpaa, for Sogne-Præsten, af Degnen giort, aarligen legges til Capitalens Forbædring;

Og ere heraf 3de Skrifter giort enslydende og af os underskreven og forseglede, hvoraf den eene Part hos mig, min Hustrue og vores Arvinger i Forvaring skal findes; og den anden Part til forbemelte Hr. Jens Jensen leveret, og skal hos hannem og hans Efterkommere, Sognepræster i Søborg, udi Forvaring forblive; den 3die Part Kirke-Værgeren til samme Gildeleye Kirke leveret. — —

Desligeste haver jeg, forbemelte Hr. Jens Jensen dette til Stadfæstelse underskrevet og forseglet, til Bekræftning, at jeg forskrevne 100 Daler af forbemelte Niels Hansen og hans kiære Hustrue paa aarlig Rente, som forskrevet staaer, haver annammet, og derfor til Underpant stillet mit hele Gods og Formue, Rørendes og Urørendes, saa at Kirken derudi for alle andre Creditorer kand være forsikret, og bekomme sin fulde Betaling, saa og Gienparten heraf i Forvaring have annammet, og lover jeg, det saaledes at stille udi Verk og derpaa aarligen Regnskab at see, at til Beste at befordre, saa og dertil saadan Indseende at have, som jeg for Gud og den Christne Øvrighed med god Samvittighed agter at forsvare, og vil iligemaade have formanet mine Efterkommere, Sognepræster i Søeborg, det samme at giøre, som de med god Samvittighed forsvare ville.

Actum Nellerup St. Michels Dag Ao 1654.

If. Repertorium f. Legater II, S. 161, er Legatsummen nu 133,33 Kr.; den indestod i Søborg-Gilleleje Præstekald, til den 1873 overdroges til Kirketiendeejeren, der skulde forsyne Kirken med Brød og Vin.

Niels Hansen blev Raadmand 25. 5. 1648 og var Borgmester 12. 6. 1651—8. 11. 1660. Hans Hustru, *Karen Jonasdatter Carrisia*, var Datter af Dr. jur. *J. Carrisius* og *Anna Petersdatter*. Karen har muligt været gift først med Borgm. *Hans Powlsen*, † 14. 1. 1646, hvis Hustru kaldes Karen Jonisdatter. — Børnene var *Else*, f. 11. 6. 1648, † 26. 6. 1648, og *Anna*, f. 22. 9. 1650, † 24. 11. 1650. (V. Hostrup Schultz: Geneal. Efterr. om Helsingør Embeds- og Bestillingsmænd).

(Ved *H. C. Terstin*).

*

DANMARK

*Nu væver Lyngens Blomster et Tæppe for min Fod
og klæder Gilbjergs store, stærke Bakker,
og Vestenvinden stryger saa heftigt mig imod,
og vendt mod Syd for Husly Storken takker.*

*Og Bonden pløjer Ager bag Hestens brede Ryg,
og Motorstøn fra Tærskværket lyder;
jeg føler i mit Hjerte den nye Vinters Tryk
og tænker paa, hvad den mon Danmark byder?*

*Var Marken gul af Kornet og grøn af saftigt Fo'er,
og saa jeg Bonden tro sin Gerning rogte,
saa blev hans Vej dog krydset af fremmedartet Spor,
som fik dig, gamle Danmark, til at frygte.*

*Vi elsker dig og kender din Skov, dit Hus, din Jord,
dit hvide Baand imellem Hav og Klitter,
vi ser paa dig, som Barnet i Taarer ser sin Mor
bedrovet sidde fængslet bag et Gitter.*

*Den Dag maa sikkert komme, hvor højt en Frihedsrøst
skal byde sprængt de haarde, tunge Lænker,
da vil du Barnet tage ind til dit Moderbryst,
mens Ro og Fred sig over Landet sænker.*

*Poul Lauritz Rasmussen,
Kgl. Hof Broncestober.*

REKTOR OLOF S. ERIKSSON, HÖGANÄS

DEN SKÅNSKA
FISKARBEFOLKNINGENS SYN
PÅ DEN DANSKA

Vännen *Terstin* i Gilleleje visade intresse för en undersökning, grundad på utfrågningar av äldre personer i Lerhamn, Nyhamn, Höganäs och Lerberget, rörande kontakten i äldre tider mellan beboarna på ömse sidor av Öresund, som jag gjorde för ett par år tillbaka. Redogörelsen intogs i Gilleleje Museums Aarbog 1940. — Hr. T. har ansett, att en liknande undersökning borde göras inom övriga fiskelägen i Kullen. — Eggad härav har jag under mina cykelfärder i Kullen sommaren 1941 passat på, då tillfälle givits, att få spörsmålet ytterligare belyst. Bl. a. har jag sålunda samlat en del material på *Domsten* och det några stenkast norr därom belägna *Gråläge*. Den för bygdens utforskning varmt intresserade skomakarmästaren och konstnären Bror *Tellström* i Viken har genom sin personkänedom kunnat leda på de bästa spåren.

Vid dessa utfrågningar har ständigt mycket starkt märkts den goda grannsämjan, som rått mellan de danska och de svenska fiskarna. Gamla tiders livliga trafik med småbåtar över Sundet tynade av, sedan ångfärjförbindelsen upprättats mellan Hälsingborg och Helsingör och järnvägarna tillkommit. Kullaborna for nu mest till Köpenhamn och danskarna till Mölle och Kullaberg. Det blev oftast blixvisiter, och den personliga bekantskapen i gammal folklig mening odlades icke längre. De stora folkfesterna vid pingsten, såsom vid Haga på Kullaberg, i Kulla-Gunnarstorps park och i skogen vid Aalsgaard och Hammarby mölla, samlade folk från båda Sundsstränderna. Men också dessa umgängesformer hör till en

förgången tid. — Den gamle sjömannen och fiskaren *Göran Witting* i Domsten — han fyllde 90 år den 2 september — berättar livfullt om annandaggingstfesterna vid Hammarby mölla, där man „spelade pajas“.

Vad fiskaren *Vilhelm Johnson* i Gråläge berättar, är kanske mera i anslutning till den undersökning, som hr Terslin efterlyser, eftersom Gilleleje där kommer med.

Vilhelm Johnson är född 1882 på Råå men blivit gift till Gråläge och bor nu med hustrun Hilda i hennes föräldrars och morföräldrars fiskargård. Som pojke på Råå hade Vilhelm anställning på fiskekvasen „Nordenfalk“, byggd på Råå, och fiskade med Christian „Dansk“, som var från Gilleleje, men blivit gift med en Rååflicka och var boende på Råå under några år, varefter han vid sekelskiftet återvände till sin födelseby Gilleleje. Efter Rååtiden var Christian uppköpare av sild vid Anholt för Lauritz Pedersens i Gilleleje räkning.

„Nordenfalk“ var en seglare och hade liksom andra större fiskebåtar en besättning på 6 man. Med garn fiskades spättor i Halmstadsbukten och vid Anholt från april till augusti, då sillfiskat började. På fiskeplatserna vid Anholt träffades de danska och skånska fiskarna, och sämjan var den bästa. „De danska fiskarna är bra folk,“ säger Vilhelm; — „det är inte att säga om dom annat än gott.“

Det var givande fisketurer. Fångsten såldes i Danmark, vanligen i Köpenhamn. Någon gång angjordes också Landskrona och Malmö. I Danmark var det bäst avsättning — svenskarna var i den tiden icke mycket begivna på fisk. De låga priserna, 2:50—3:- för ett lispund rödspättor (8½ kg), uppvägdes av rikliga fångster och små omkostnader. Fiskarna band själva sina nät. Längre fram i tiden köptes näten från fabriken i Helsingör eller hos Johnasson på Råå, som förde nät av skotsk tillverknig.

Sedan fångsten omsattes i pengar, skedde delning pr lott. För båten räknades en hel lott. Då en pojke i 14-årsåldern konfirmerats, kom han „bums på huvudet på sjön“. 16 år gammal fick han på fiskebåten ½ lott, 18

år gammal $\frac{3}{4}$ lott, och 20 år gammal räknades han som vuxen karl och fick hel lott. En båt kunde ibland ha ända till 4 st $\frac{1}{2}$ lottgarn för äncor eller missionshus.

Även vinterfisket var givande. Älfisket, som tidigare bedrevs med små ryssjor, var dock obetydligt, tills man började använda stora ryssjor. Fångster på över 60 kg kunde då göras. Ålen avyttrades hemma till återförsäljare. På Råå var Vilhelms far den förste, som fiskade med stora ryssjor.

Vilhelm var sedan barnaåren god vän med *Carl Clausen* i Gilleleje och var ofta i hans hem, varvid Carls föräldrar¹⁾, som var ett burget fiskarfolk, alltid bjöd på vad huset förmådde. Förresten var på den tiden både de skånska och de danska fiskarna i god ekonomisk ställning, försäkrar Vilhelm. De båda barndomsvännarna blev omsider för någon kortare tid (1912—13) kompanjoner om en fiskhandel i Höganäs. Affären misslyckades, delvis beroende därpå, att fisken i sumparna hastigt dog, troligen beroende på olämpligt vatten i hamnen, där gruvkanalen utmynnar.

Vilhelm berättar, att Rååflickorna i äldre tider brukade under 3 månader vid sillfisket fara över till den danska sidan och ta plats där som „böderskor“ (av böta — laga nät).

Så vill jag veta, om Grålägeborna i gångna tider ofta varit samman med de danska naboarna, och då blir det mor Hilda, som tar ordet. „Morfar Fredrik Lindqvist och mormor Bengta bodde här. Morfar var skomakare, men han hade också båt och fiskade. Han rodde ofta över till den danska sidan och gjorde uppköp, vanligen bröd, kumminskringlor, kaffe och socker, som sedan såldes här hemma. Det kom väl också med en kagge brännvin då och då, för det var inte så noga med furtullning på den tiden. Det hände, att morfar gick på isen över det tillfrusna sundet. Då satt mormor i fönstret här och följde med blicken hans vandring, tills han blev till en prick och försvann vid den danska sidan. Förtjänsten på handeln blev inte stor, för mormor, som

¹⁾ Peter Clausen † 1933, 84 Aar. — Sønnen Carl Clausen f. 1885.

skötte försäljningen, var godhjärtad och alltför rundhänt.“

Och så kommer Hilda att tänka på en episod. Morfadern Fredrik hade råkat i ett hetsigt ordskifte med en svåger. Efter en stund ingrep Bengta strängt: „Den som har bäst förstand tiger,“ och en sekund därefter men med mjukare tonfall: „Tig du, Fredrik!“

På denne sidan av Sundet finnes hos menigman en nedärvd och odlad varm känsla av sympati för de danska stamförvanterna — mina utfrågningar här på kusten bestyrker detta till fullo. Och det kunde vara av mera än rent vetenskapligt intresse att också få den danska fiskarbefolkningens uppfattning om de skånsk-svenska naboarna belyst.

29. Oktober 1941.

Olof S. Eriksson, Höganäs.

P. S.

Som ett bidrag till belysning av fisket i Sundet (inbegripet fiske vid Anholt, Selands rev och i Halmstadbukten) lämnas här uppgiften enl. Höganäs Tidning för d. 1. nov. 1891 och gällande *Lerberget*. „Där har under fiskeperioden fangats 30760 valar sill. I fisket hava 14 båtar deltagit och den bästa fångsten har gjorts av sjökapt. Johannes Anderssons båt med 2811 valar. Därnäst kommer skepparen Petter Anderssons båt med 2343 valar. Sammanlagda värdet av fångsten uppgår till 35000:- kr. eller 400 à 500 kr. pr. deltagande person.“ — *Arild*. Nämnda år fiskades där sill med 2 större däckade båtar och 10 mindre odäckade. De båda större ägdes av båtskepparna Sven Svensson och Lars Petter Nilsson. Hela fångsten av sill utgjorde i runda tal 10600 valar till ett sammanlagt värde av c:a 10000:- kr. Antalet sillnärningar utgjorde 405 st.

Noter: grannsämja: godt Naboskab; Hammarby mölla: Hamtermøllen v. Hellebæk; pajas: Bajads; ryssjor: Ruser; avyttrades: afhændedes; burget: velhavende; sumparna: Hyttefadene; kagge: Bimpel; odlad: dyrket; stamförvanterna; stammebeslægtede; lämnas: overlades; enl. (enligt): overensstemmende (med); valar: Ol. — *Christian Dansk* var *Chr. P. Christiansen*, der i Gilleleje kaldtes Svenske-Christian.

★

SOGNEFORSTANDERSKABETS
INDFØRELSE
I SØBORG—GILLELEJE

UDDRAG AF DEN GAMLE
SOGNEFORSTANDERPROTOKOL

VED

PROVST EMIL STEENVINKEL
SOGNEPRÆST I SØBORG

„Om Hundred Aar er alting glemt“, hedder det i en „gammel Vise. Det passer nu heldigvis ikke. De gamle Protokoller og Journaler fortæller Efterslægten gennem mangfoldige Led om Fædrenes Bedrifter.

Den 13. Januar 1842 afholdtes det første Møde i Sogneforstanderskabet, som efter afholdt Valg var samlet i Søborg Provstegaard hos Provst Raaschou. Den gamle Sogneforstanderprotokol har staaet her i Provstegaardens Arkiv og sovet sin Tornerosesøvn siden da. Den var en af de faa Bøger, som blev reddet ud af Flammehavet 24. April 1873, da Provstegaarden nedbrændte totalt.

Ved Sogneforstanderskabets 100 Aars Jubilæum 13. Januar 1942 havde Forfatteren af denne Artikel den Glæde at overgive den gamle Bog i det nuværende Sogneraads Varetægt. Hvad foretog de gamle, vise Fædre sig nu for 100 Aar siden? Protokollen, skrevet med gammel dansk-gotisk-Skrift, beretter: 13. Januar 1842 afholdt Sogneforstanderskabet sit første Møde i Søborg Provstegaard. Man besluttede: „Niels Ingelsens Datter kan blive hos Peder Johansen for en Betaling af 2 Td. Rug, 4 Skæpper Malt, 8 Rigsbankdaler og 4 Mark aarlig indtil videre. Samtlige Medlemmer af Forstanderskabet ville søge at faa hende anbragt paa anden Maade for bedre Kjøb om muligt. Da hun absolut intet har at ligge paa, ville man anskaffe til hende to Dækkener(!)“

Peder Larsen, Hans Nielsen og Niels Madsen ansattes lavere i Commune-Afgifter end Husmænd. Ole Olsen paatog sig at affordre Jens Nielsens Kone i Bregnerød

noget Lærred, hun skal have vævet for Niels Ingelsen. Samtlige Restancer paa Fattigvæsenet eftergaas. Man vilde skrive til Cancelliet om at faa Niels Hansens Sag afgjort. Underskrifterne er smukt prentede: Mentz, Ole Jørgensen, Peder Rasmussen, Hans Nilsen, Christian Danielsen, Ole Peder-sen, Peder Larsen, Svend Carlsen, Ole Olsen og Provst Raaschou. Mange af Protokollens Sider opfyldes af Fattigvæsenets Udgifter og Skatteligningen paa Beboerne.

I Sogneforstanderskabets Møde 8. April 1842 hedder det: „Der blev tilstaaet Christopher Tobiesen 1 Skjorte og Karen Nielsdatter et Forklæde og et Tørklæde. Derimod vilde man ikke endnu tilstaa Cathrine Hansdatter Almisse. Christopher Tobiasen er igen optaget som Betler i Helsingør.“ — H. Raaschou, Mentz.

7. September 1842 var der store Sager paa Dagsordenen. Ved Cancelliskrivelse af 28. August var indbetalt 60 Rigsbankdaler, som ifølge Rentekammerets Skrivelse udbetaltes til Sogneforstanderskabet som Gave til 7 (Gilleleje) Fiskere, der den 23. Juni dette Aar havde mistet deres Garn. 4 Rigsbankdaler udbetaltes forlods til de 7 Fiskere, der havde fisket med Garnene, derefter 8 Rigsbankdaler til alle Supplicanterne (Ansøgerne), nemlig 2 Rigsbankdaler for hvert tabt Garn. Hans Frederiksen fik 8 Rbd. for 4 Garn, Bendt Svendsen og Rasmus Andersen ligeledes 8 Rbd. for 4 mistede Garn, Jens Nielsen 8 Rbd. for 1 Garn (stort) og 8 Rbd. for 3 Garn, som Lars Jørgensen havde forlist, ligeledes Niels Nielsen og Anders Jensen for 2 Garn og Hans Svendsens Enke for 2 Garn, Peder Nielsen for 2 og Svend Esmann for 2 Garn, Svend Larsen for 1 Garn, som han havde mistet i Stormen, og 3 Garn, som Rasmus Jørgensens Enke havde forlist, ligeledes 8 Rbd.

Ogsaa en „Børneværnssag“ var paa Dagsordenen: „Da Jens Rasmussens Datter gentagne Gange er bortløben for sine Forældre og for længere Tid havde ernæret sig ved Betleri, og det er at forudse, at hun, hvis hun ikke kommer bort fra Forældrene, vil fortsætte denne Levemaade og blive aldeles fordærvet og falde Fattigvæsenet til Byrde, anser Forstanderskabet det for tilraadeligt at for-

maa Jens Rasmussen til at betale for hende hos andre, at indestaa for Betalingen eller i fornødent Tilfælde ganske betale for hendes Ophold. Forstanderskabet vedtog at antage sig Jens Rasmussens Datter, Benthe, men han skal give 6 Rbd. aarlig til Hjælp og Sikkerhed derfor.

En anden Sag: Man eftergav Magrethe Sørensen det hun havde faaet af Fattigvæsenet. Ny Rundhaandethed: „Man vedtog at fritage Søren Christophersens Enke, der vil indtræde i nyt Ægteskab, for at tilbagebetale det, hun har erholdt af Fattigvæsenet til hendes Børns Opdragelse.“ Ved Mødet 20. Januar 1843 foreslog Provsten at afgive flg. Erklæring i Anledning af Amtsraadets Forslag til en Tvangsarbejdsanstalt for Amtet i Hillerød. „Søborg-Gilleleje Sogneforstanderskab indser Ønskeligheden af, at der bliver oprettet en Anstalt for Frederiksborg Amts Sognekdistrikter, hvor man kunde anbringe qualificerede Personer, og det indses ligeledes, at det ikke kan ventes, at en Fattigs Anbringelse i en saadan Anstalt skulde koste mindre end hans Anbringelse i Hjemmet.“

Fattiglemmet Christian Tobiesen synes nær at have sat Forstanderskabet graa Haar i Hovedet. I Sommeren 1843 er det galt med ham, hvorfor „Forstanderskabet besluttede i Udkast til Erklæring angaaende Chr. Tobiesen: Det vedtoges eenstemmigt at anbringe ham i Arbejdshus“ og Provst Raaschou tilføjede: Det er os tilfulde bekjendt i Søborg, at Christian havde solgt Fødemidler, som han havde modtaget og ladet købe Brændeviin for Pengene, og det var ligeledes en kendt Sag, at Provsten gentagne Gange havde maattet lade ham slæbe døddrukken fra Gaden, hvor han laa sølende sig i Rendestenen, og ladet ham henlægge i Provstegaardens Stald, for at han ikke skulde omkomme i Nattens Kulde.“

Man tilstod i samme Møde Sophie Lundqvist et Læs Tørv til, foruden det, hun allerede havde faaet. Det overdroges Hans Nielsen og Peder Larsen at undersøge, hvorvidt Karen Henriksdatter trængte til forøget Almisse.

Den 7. Maj 1847 var Formanden, Sogneforstanderne Svend Larsen og Ole Pedersen samlede „for at uddele 300 Pd. Hør, 68½ Pd. Hamp, som vare indkjøbte for de 120 Rbd. som Hs. Majestæt Kongen havde skænket vore

Fiskere til Anskaffelse af Garn i Stedet for dem, de havde mistet. Man fordelte Hørven og Hampen saaledes:

	Deres Tab	Mistede Garn	Slidte Garn	De erholdt Hør-Hamp i Pd.
Hans Frederiksen	4	0	19	2
Lars Willingebæk	2	1	13	1
Hans Frederiksen	4	0	19	2
Rasmus Andersen	3	0	15	1 ^{1/2}
Anders Jensen	2	0	9	1
Sønne Svendsen	3	3	15	1
Niels Magnussen	3	0	14	1
Bendt Svendsen	1	1	16	2
Carl Christensen	3	0	13	2
Svend Rasmussen	2	0	12	2
Svend Andersen	2	0	9	1
Svend Larsen	2	0	10	1
Bjørn Olsen	3	0	13	9
Gamle Niels Larsen	3	0	13	2
Marcus Larsen	3	0	13	2
Lars Bendtsen	2	0	9	1
Unge Niels Larsen	2	0	9	1
Christian Bendtsen	2	0	9	1
Svend Bendtsen	2	0	9	1
Jens Larsen	1	2	7	1
Hans Pedersen Andreasen	3	0	13	2
Svend Pedersen	1	2	11	2
Svend Esmann	2	0	9	1
Peder Nielsen Klokker .	1	0	6	4
Jens Nielsen	0	2	7	1
Bendt Andersen	1	2	11	2
Anders Larsen	3	0	13	2
Niels Henningsen	0	0	1	7
Gamle Svend Larsen ...	0	0	1	8
Niels Nielsen	0	0	1	6

Naar jeg har anført denne lange Liste af os nulevende vist ret ukendte Navne, er det for at redde fra Forglemselsen de 30 Fiskeres Navne, som i Aarene 1842—47 var de fastboende næringsdrivende Fiskere i Gilleleje. Muligvis kan en og anden af Aarbogens Læsere dog maaske genfinde sin Bedstefader eller Oldefader her.

Mødet slutter med flg. karakteristiske Bemærkning, som viser, at Sogneforstanderne ikke altid føjede sig efter „vor Fars Vilje“. „Man vedtog imod Provstens Forslag, at Kirstines Barn skulde fæstes hos Hans Larsen.“ — Endelig bestemtes det, at Hans Rasmussen af Dragstrup skulde indlægges paa et Hospital i København for at opereres for Blæresten.“

I et senere Møde hedder det: Der forelaa Ansøgning fra Skolelærer Hansen om at maatte forestaa Gilleleje Skole uden Hjælpelærer indtil Foraaret, da hans Søn kan ventes demitteret fra Seminariet. — En morsom Haandværkerkontrakt er 19. Februar 1848 stadfæstet af Sogneforstanderskabet: „Contract indgaaet med Skræder Bent Larsen paa Hornbæk om at lære Drengen Hans Jørgensen Skræder-Haandværket: „Jeg Undertegnede forpligter mig til at modtage Drengen Hans Jørgensen af Søborg fra d. 21. Marts dette Aar og i tre Aar lære ham Skræderhaandværket. For tilbørligen at oplære ham til at blive dygtig i bemeldte Haandværk samt for i disse 3 Aar at forsyne ham med Logi, Kost, Renlighed og Alt, hvad der hører til Klædning, skal jeg af Søborg Sogns Fattigvæsen modtage 30 Rbd., hvoraf der for det første Aar betales 12 Rbd., for det andet 10 Rbd. og for det tredje 8 Rbd. Søborg d. 19. Februar 1848. Bent Larsen. — Skønt det var fristende at følge Forstanderskabets brogede Forhandlinger i 100 Aar, maa jeg slutte med en Passus, som rummer en vis Mystik: „Sogneforstanderskabet vedtog at underholde og ernære Frederik Jensens Enke, saalænge Manden hensidder i Arresten(!).“

At de vise Fædre har taget sig deres Sognebud højst alvorligt, viser saa at sige hver Side i den gamle Protokol, hvis mange for os ukendte Navne vidner om, at et Menneskes Dage er som Græsset: det visner og dør — men ogsaa om Herrens Forjættelse, at end ikke et Bæger koldt Vand, rakt til en fattig i Jesu Navn, skal blive glemt paa den store Regnskabens Dag.

Det har den gulnede, gamle Protokol mindet mig om under Læsningen.

Emil Steenvinkel.

★

H. C. TERSLIN:

GILLELEJE-EGNENS FUGLE

II

109. SPURVEUGLE, *Glaucidium passerinum*. — Sjælden Vintergæst i Danmark. — 23. 12. 1935: 1 sk. i en Have v. Gilbjerg.

I gl. Tid set flere Gange i Naaleskove i Helsingørs Omegn samtidig med Kramsfugletrækket (Kjærbølling).

110. PERLEUGLE, *Aegolius funereus*. — Ustadig Vintergæst i Danmark. — Under Invasionen Vinteren 1927—28 blev flere truffet paa Egnen. 31. 10. 1927: 1 Hun Raageleje Plantage, Nov.: 1 i Søborg, 4. 11.: 1 Hun fundet død i et Svinehus i Maarum, 9. 11.: 1 Hun i Villinge-rød, 22. 1. 1928: 1 Hun ved Raageleje Plantage, 26. 1.: 1 Han smst. (alle if. H. A.); Febr.: 2 Gribskov (Fb. 1927). En Dag i 1930 saa en Dreng 1 Perleugle sidde paa en Træstub i Gilbjerg Plantage; da han slog efter den, bed den i hans Træsko og fløj saa bort. 29. 11. 1931: 1 ihjel-slaaet med en Stok, Udsholt Str.; i Slutn. af Okt. og i Nov.: 1 set i Gilbjerg Granplantage. 25. 1. 1932: 1 i Hesselbjerg v. Raageleje.

Beretninger fra gl. Tid ved Helsingør (Kjærbølling). 11. 11. 1896: 1 Helsingør (R. O.), 27. 11.: 1 smst. (H. A.); dette Aar var der Invasion (Fb. 1896). 1. 11. 1927: 1 Han Ramløse Sand, 31. 12.: 1 Han dræbt med en Stok, Tibirke Mose (H. A.).

111. HØGEUGLE, *Surnia ulula*. — Sjælden dansk Vintergæst. — Set v. Esrum 20. 1. 1822 og Helsingør 23. 3. 1833 (D. O. F. T. 32. S. 12).

112. NATUGLE, *Strix aluco*. — Gillelejes almindeligste Ugle; nogle Stykker ses hele Aaret. — Jan. el. Febr. 1939 omkom en ved at trænge ind i et ubeboet Hus i Gilleleje. — Ældre Beretninger: 10. 2. 1895, 1. 1. 1896, 15. 9. 1896 Søborggaard, hver Gang 1 skudt (D. O. F. T. 25, S. 101).

Ses hele Aaret, især Efteraar, paa Helsingeegnen (H. A.). 15. 3. 1933: 1 Han omkom i Skorstenen i Spaanildshus (Gribskov). — If. D. O. F. T. 31, S. 107, yngler Arten fg. Steder i nordligste Sjælland: Danstrup, Nyrup, Teglstrup, Klosteris, Horserød, Hornbæk Plantage, Montebellos Park, Snekkersten, Egebæksvang, Nivaagaard, Gribskov og Torup, samt før 1896 i Ramløse. — — — Yngler paa Kullen, hvor overvintrende ses.

113. MOSEHORNUGLE, *Asio flammeus*. — Træffes især om Efteraaret v. Udsholt Str. (H. A.). 1 set Marts 1938 paa Strandbakkerne, hvor Arten ses af og til om Efteraaret, ligesom den ses i Bedsmose (I. P.). 2—3 Stk. ses hvert Efteraar i Søborgsø, saaledes set 1939 og 40 (J. P.).

Ses især om Efteraaret paa Helsingeegnen (H. A.). Af og til set i Gribskov (D. O. F. T. 19, S. 82). Febr. 1922: 1 skudt i Tibirke Mose (H. A.). Har sandsynligvis ynglet 1935 v. Kvistgaard (D. O. F. T. 31, S. 115).

114. SKOVHORNUGLE, *Asio otus*. — Træffes især Efteraar og Vinter. 1930—31: mange (31. 1.: 3—4 i Byens Plantage). Nov. 1931: flere v. Nakkehoved. Dec. 1934

—Febr. 1935: en Del (26. 2.: 1 i Skolens Have). 28. 1. 1937: 1 v. Kanalen.

Okt. 1893 og i 1907: 1 paa Hesselø. — Har i gl. Tid ynglet i Gribskov (Kjærbølling), yngler v. Frederikssund (Heilmann og Manniche); yngler flere Steder i nordligste Sjælland og er almindelig hele Aaret, især Efteraar, ved Helsingø (H. A.). If. D. O. F. T. 31, S. 111 yngler Arten følgende Steder: Arresø Plantage, Tisvilde Hegn, Villingerød og Snævret Skov. — — — Enkelte yngler paa Kullen.

115. SNEUGLE, *Nyctea nyctea*. — Faatallig, ustadig Vintergæst i Danmark. — Ca. 1910: 1 skudt v. Raageleje (H. A.). En Dag i Dec. 1932: 1 i Granplantage, Gilleleje (H. Bierring Larsen).

6. 3. 1831: 1 Hellebæk, 20. 12. 1837 v. Helsingør. Vinteren 1858—59 v. Helsingør og Frederikssund, 26. 1. 1866 og Febr. 1867 v. Hillerød (Kjærbølling). 2. 11. 1888 v. Frederikssund og Dec. 1889 v. Hillerød (D. O. F. T. 32, S. 21).

116. SLØRUGLE, *Tyto alba guttata*. — Set i følgende Tilfælde: Vinteren 1920 1 v. Kanalen; Vinteren 1926 1 skudt Hesselbjerg v. Raageleje, Dec. 1934 1 skudt i Esrum, Jan. 1935 1 skudt i Strand Esbønderup (H. A.), 20. 12. 1935: 1 Nakkehoved Plantage, 21. 2. 1937: 1 smst. Okt. 1937: 1 i Paarup (H. A.). 1940 skal 1 Par have forsøgt at yngle paa Gilbjerg, men Reden ødelagdes.

Der findes ellers ingen Oplysninger om dens Ynglen i nordl. Sjælland, hvor Arten er truffet i Gribskov (1914), Auderød (1932) if. D.O.F.T. 31, S. 125. Jan. 1935: 1 skudt i Bendstrup; Vinteren 1926 blev 1 skudt ved Skævinge (H. A.).

117. HULDUE, *Columba oenas*. — Meget almindelig paa Træk. 1 Par ynglede vistnok 1936 paa Strandbakkerne, hvor 1 saas hele Sommeren (I. P.).

Har ynglet paa Kullen; ses paa Træk.

118. RINGDUE, *Columba palumbus*. — Yderst alm. paa Træk. En Del yngler i Kystens Plantager (Smidstrup, Udsholt); paa Gilbjerg yngler 3 Par (P. P.); Rede v. Nakkehoved 1941 (I. P.). — — 28. 3. 1929 Kl. 2 Nat: 1 faldt Nakkehoved Fyr; c. 12. 3. 1936: 1 Flok, c. 100 Stk., opholdt sig om Dagen paa Marken v. Gilbjerg og overnattede i Plantagen; det var Fugle paa Træk. — En Del saas i Febr. 1941; samme Vinter saas Smaaflukke i Hornbæk Plantage og nærmeste Skove, de aad Rosenkaal i Haverne.

7. 10. 1937: 1 faldt Hesselø (Fb.). Yngler paa Kullen, overvintrende set Dec. 1928.

119. NATRAVN, *Caprimulgus europaeus*. — Yngler vist ved Gilleleje, hvor enkelte er set om Sommeren, saaledes Juni—Juli 1933 og 37 (P. P.). — Ses i Træktiden. Ofte truffet i Maj paa Egetømmer v. Baadebyggerværkstedet. Apr. 1926: 1 v. Skovbjørstrup (Græsted), 4. 5. 1931: 1 om Eftermiddagen paa en Rod i Plantage v. Gilleleje, 14. 5.: 1 om Eftermiddagen i et Krat smst.; fløj først, da man greb efter dem. 16. 5. 1932 Kl. 4 Morgen saa en Bilist paa Strækningen Ellekilde—Hulerød c. 20 Stk., nogle i Træer og Buske, andre paa Vejens Asfalt, 1 omkom ved at flyve mod Bilen. 5. 5. 1935 Kl. ca. 8 Aften saa en Bilist paa Strækningen Esbønderup—Søborg 5 sidde paa Vejens Asfalt. 15. 5. 1936: 1 Gilleleje, 18. 5.: 1 fundet død smst. og 1 fundet saaret i Munkerup, 1 i Gilleleje om Aftenen, 24. 5.: 1 v. Gilleleje, 2 hørt i Fyr-

skoven nogle Aftener i Træk indtil 22. Maj. 27. 5. 1940: 1 Nakkehoved. — Alm. paa Efteraarstræk.

Yngler i Tisvilde Hegn, Melby Overdrev og Hornbæk Plantage (Heilmann og Manniche). Hørt i Gribskov 2. 6. 1892 (R. O.). 1—2 ses hvert Efteraar paa Helsingegnen (H. A.). Ses jævnlig i Gribskov (D. O. F. T. 19, S. 84). Yngler vist paa Hesselø (1 Unge set 1929); 14. 5. 1932 faldt 1. — — — Ses i Træktiden paa Kullen.

120. MURSEJLER, *Apus apus*. — Hvert Aar set flyve sammen med sine Unger i Gilleleje, hvor vist et Par yngler (I. P.). — 16. 8. 1917: 2 faldt v. Gilleleje Flak (Fb.). Sept. 1923: 1 fundet død i Gilleleje. Sept. 1926: 1 i Søborg. 29. 8. 1934: 1 ung Han faldt Gilleleje Flak (Fb.). 6. 5. 1936: 2 paa Træk Gilleleje (R. F.); 9. 5.: mange paa Træk V-Ø over Gilleleje Kl. 19; 10. 5.: flere Flokke paa Træk V-Ø smst. (I. P.). — I Foraaret 1937 omkom en Nat 4—5 ved at flyve mod en oplyst Rude i Taarnet paa Hulerød Badehotel (I. P.).

Maaske Ynglefugl paa Hesselø. 1 Par ynglede 1894 Ramløse Kirke (Møhl Hansen); 1895 ynglede flere Par paa Valby Kirke, Nordsjælland; yngler paa Frederiksværk Skole (1936).

— — — Ses i stor Mængde i Juli—Aug. paa Kullen.

121. ISFUGL, *Alcedo atthis ispida*. — Vintergæst; ses ved Søborg Kanal ved Gilleleje og Havnen, Esrum Kanal i Hulerød og Vestre Bæk i Hornbæk. Data: c. 1918: 1—2 ved Kanalen, Jan. 1922: 1 Esrum Kanal v. Villingørød, 28. 8. 1933: 1 Kanalen Gilleleje, 23. 9.: 1 Hulerød, 1 Gilleleje Havn. Sept. 1934: 1 Hulerød, 15. 11.: 1 Gilleleje, Febr. 1935: 1 Gilleleje Havn (fiskende fra en Sten), 25. 2.: 1 Hulerød, Sept. el. Okt.: 1 smst., Okt.: 1 Kanalen

Gilleleje; Okt. og Nov.: 1 v. Vestre Bæk i Hornbæk; 22. 11.: 1 Kanalen Gilleleje, 25. 11., 1. 12. og 30. 12.: 1—2 smst., 12. 2. 1936: 1 Gilleleje; en Dreng slog Hul i Isen, og Fuglen holdt til ved Vaagen; 13. 9., 27. 9. og 11. 10.: 1—3 i Kanalen og ved Havnen; 15. 10.: 4 v. Havnen, 22. 10., 11. 11., 12. 11., 21. 11., 16. 12.: 1 v. Kanalen eller Havnen, 14. 1. 1937: 4 Kanalen, 17., 23., 28. og 29. Jan.: 2 smst. (holdt til ved Vaagerne). — Juni 1937: 1 Esrum Kanal i Snævretskov og v. Esrum Vandmølle (K. M.).

I gl. Tid set regelmæssigt hvert Aar v. Humlebæk (Kjærbølling). 18. 4. 1879 v. Arresø (Ornis I S. 96). 15. 10. 1884 Frederiksborg (Ornis II S. 60). Af og til Efteraar og Vinter Hesselø. Vinteren 1927—28: 1 set daglig Kanalen, Frederiksværk (J. Groth).

— — — 1 set i Gørsløvsån, Kullen, for nogle Aar siden.

122. GØG, *Cuculus canorus*. — Ikke faa Par yngler paa Egnen (Nakkehoved, v. Kanalen, v. Søborg, i Snævretskov, Gilbjerg, Udsholt Str.). — A. Koefoed har set den benytte Engpiberen, *Anthus pratensis*, som Plejeforældre paa Fyrbakkerne v. Nakkehoved (4. 6. 1915: Rede m. 1 Gøgeæg og 5 Engpiberæg), ligesom han 2 Gange har fundet en Gøgeunge i denne Arts Reder; et andet Par benyttede vist en af Sangernes Slægt som Plejeforældre, idet han har set Sangere følge Gøgene. — Hvid Vipstjært set som Plejemoder til Gøgen 1941 paa Gilbjerg (I. P.).

Gøgen er i Aarene 1923—36 hort første Gang 4.—10. Maj.

Ret alm. paa Helsingegnen (R. O.); yngler maaske paa Hesselø.

— — — Paa Træk over Kullen; 1921 fandtes 1 Æg i *Anthus pratensis*-Rede.

123. VENDEHALS, *Iynx torquilla*. — Træffes af og til enkeltvis paa Egnen. 21. 8. 1911: 1 ung Han faldt Nakkehoved (Fb.). 20. 8. 1912: 1 ung Han smst. Juli 1922: 1 fundet tilskadekommen i Gilleleje. 3. 5. 1924: 1 i Plantage smst., 8. 5.: 1 Han faldt Gilleleje Flak (Fb.). 27. 4. 1928: 1 Han fanget i et Fiskergarn, der var udbredt over et Urtebed. 5. 5. 1933: 1 i Plantage, Gilleleje, (R. F.). 21. 8. 1940: 1 fundet død Gilleleje.

24. 5. 1908: i Gribskov (D. O. F. T. 2, S. VII), 12. 6. 1912: Rede m. 11 Æg v. Maarum og 3. 5. 1914: 1 Par i Gribskov, 13. 6. 1919: Rede m. Æg i et Postetræ v. Nødebo, har ruget der i foregaaende 5—6 Aar, 2 andre Par ynglede s. A. i Bøgetræer i Nærheden (D.O.F.T. 17, S. 31 fg. og 8, S. IV). 12. 5. 1938: 1 Maarum (Lærer Jacobsen). Enkelte ses fra Slutn. af April til først i Maj paa Helsingegnen (H. A.). Alm. paa Træk, Hesselø; faldet nogle Gange.

— — — Ses Maj og Aug. paa Kullen.

124. GRØNSPÆTTE, *Picus viridis*. — 13. og 15. Marts 1933: 1 hakkede i et Egetræ i Klosterris Hegn; den var omgivet af en Flok nysgerrige Smaafugle (V. E.).

Set 29. 3. 1935 i Teglstrup Hegn og 7. 9. v. Ellekilde (D. O. F. T. 29, S. 122). 26. 5. 1939 v. Tisvilde (samme 33, S. 211). — — —

3. Aug. 1933 saa jeg 1 i gl. Fyrreskov paa Kullaberg og 23. Sept. 1934 1 i gl. Fyrreskov v. Strandbaden S. f. Mölle. Yngler v. Ransvik og ses paa Kullen om Vinteren.

125. LILLE FLAGSPÆTTE, *Dryobates minor*. Træffes, men sjældent, paa Strejftog i Danmark. — Skudt v. Helsingør Maj 1832 og 33 (Kjærbølling). 3. 11. 1918: 1 Han paa Horserødeggen og 1 Hun i Plantage v. Raage-

leje 4. 1. 1919 (H. A.). 29. 10. 1932: 1 Hun v. Tisvilde (Fb. 1931), 4. Nov.: 1 set smst. (Rentier Hans Pedersens Dagbog, A. K.).

— — — Omstrejfende Eksemplarer saas ofte tidligere, nu sjældent paa Kullen.

126. MELLEMLAGSPÆTTE, *Dryobates medius*. — Ret sjælden og faatallig dansk Ynglefugl. Siden 1909 er med Aars Mellemlag modtaget 2 fra nordligste Sjælland (H. A.). Muligt Ynglefugl i Gribskov (A. K.).

127. STOR FLAGSPÆTTE, *Dryobates major*. — Enkelte har af og til i de senere Aar ynglet ved Gilbjerg og Nakkehoved. Yngler i Klosterris Hegn (V. E.). — Visse Vintre stor Invasion, sagtens af nordlige Flagspætter, i Plantagerne ved Gilleleje (o. a. Steder ved Kysten). Vinteren 1930—31 saas enkelte fra 30. 11. til 15. 3. Vinteren 1932—33 en Del fra 1. 10. til 13. 3.; de havde „Spætteværksteder“ adskillige Steder (Pæle eller Fyrrestammer, hvori Spætten havde hakket Hul til Anbringelse af Koglen; nedenfor saas en Bunke afpillede Kogler). Vinteren 1935—36 voldte Spætterne Skade ved at hakke i Flag- og Radiostænger, Stakitstolper og Mejsekasser; de iagttoges 2. Okt.—3. Maj, enkeltvis eller i Flokke paa indtil 6 Stk., en enkelt Gang 25 Stk.; i Januar taltes 22 Spætteværksteder alene paa Gilbjerg; 17. Febr. var en Spætte i Færd med at hakke Hullet i en Stærekasse større, men flygtede, da Stæren kom til.

Ses hele Aaret paa Helsingegnen. Set paa Hesselø; 2 faldt 26. 10. 1889.

— — — Truffet ynglende v. Mjöhult (Kullen-Omraadet); ses om Vinteren.

128. SORTSPÆTTE, *Dryocopus martius*. — Sjælden Gæst i Danmark. — Set ved Hornbæk (Kjærbølling). 24. 3. 1930 Eftermiddag: 1 Hun skudt paa Gilbjerg; den kom flyvende tæt efter en Flok Krager paa Træk. 9. 10. 1931: 1 set i en Birkemose i Klosterri Hegn; den klatrede i et Birketræ og fløj derfra i store Buer ind i Grånskoven; Nov. et Par Aar tidligere blev 1 set flere Dage smst. (V. E.). 30. 9. 1933: 1 i Birkemosen, Klosterri Hegn; under Flugten udstødte den korte, trillende Lyde, naar den færdedes paa Træstammerne langtrukne, kraftige Skrig, omtrent som et Raalams; set flere Gange samme Dag flyve fra Birketræ til Birketræ; 7. 11. 1935 saas den i Bøgetræer (V. E.); 26. 12. 1936 i Klosterri Hegn og 10. 7. 1937 ved Nordenden af Esrumssø (K. M.).

9. 11. 1913 Frederikssund (Skovgaard 1, S. 28, D. O. F. T. 19, S. 30). 28. 10. 1914 Gribskov (Fb. 1933). 1921 Gribskov og 4. 3. 1928 Tibirke, Sommeren 1928 og 29 Tisvilde Hegn (Skovgaard 3. S. 135, D. O. F. T. 18. S. 38). Skovfoged Larsen, Hjortebjerghus i Tisvilde Hegn, saa 1 i Okt. 1929 v. Troldeskoven, derefter flere Gange Efteraar og Vinter, i Marts el. Apr. 1930 saas den i et Bøgetræ, hvor den havde lavet et Hul c. 10 Al. ov. Jorden, friske Spaaner laa ved Træets Fod, Hullet var større end Flagspættens Redehuller. Larsen saa Fuglen gentagne Gange om Sommeren og flere Gange i Marts 1931. 20. Dec. 1930 og 29.—30. Okt. 1931: 1 i Gribskov (Skovgaard 3. S. 136). Sept. 1931: Teglstrup Hegn og Gurrevang (D. O. F. T. 26. S. 154). Først paa Efteraaret 1932 saa Maler Kongsted i Højbjerg 3 Sortspætter flyve mod Gribskov, og Hegnsmanden i Ottevejshuset meddelte, at et Par holdt til i Bøndernes Tørvemose Efteraaret 1932, den ene af dem saas i Febr. 1933 (H. A.). 14. Dec. 1933 ved Pælehus (Nordsj. Venstreblad). 9. 2. 1936: 1 i Grib-

skov (Fb. 1934). 17. 7. s. A. i Stenholtvang (D. O. F. T. 30. S. 227). 3. 1. 1937 Maglemose og 28. 2.: Ll. Gribso, 23. 10.: Maglemose (D. O. F. T. 31. S. 160).

— — — 24. 10. 1913: 1 paa Kullen.

129. HÆRFUGL, *Upupa epops*. — Af og til Gæst i Danmark. — 28. 4. 1940: 1 gl. Hun, Gilbjerg (I. P.); 2. 5.: 1 i en Have, Gilleleje (Lærerinde Frk. Mühlbach).

If. D. O. F. T. 33. S. 151, truffet følgende Steder i nordligste Sjælland. Aug. 1854 Helsingør, Apr. 1880 Danstrup, Apr. 1892 Sørup, Apr. 1882 Gribskov, Okt. 1912 Valby Hegn, en Sommer før 1926 i Hornbæk. — Maj 1907: 1 skudt i Ramløse, 20. 11. 1927: 1 Hun Tibirke (H. A.).

130. SKOVSKADE, *Garrulus glandarius*. — Besøger hvert Aar, oftest i ringe Antal i Kystens Haver og Plantager. Ses hele Aaret i Klosterris Hegn (V. E.). — 6. 10. 1919: 3 om Bord i 3 Timer, Gilleleje Flak (Fb.). — Vinteren 1930—31: enkelte v. Gilleleje i Dec.—Marts. Sept.—Dec. 1931: Flokke paa indtil 7 Stk. Vinteren 1932—33: Flokke paa indtil 10 Stk. fra 4. 10. til 26. 3. Okt.—Nov. 1933: enkelte. Vinteren 1934—35: 1—4 Stk. ad Gangen set fra sidst i Sept. til 11. Marts. Okt. 1935 og Febr. 1936: enkelte. Sept. 1936: 1 set. Enkelte set Sommeren 1932. I Okt. s. A. saas en Dag 4 Skovskader forfølge en Skovhornugle. Dec. 1934 sloges 2 om en dræbt Silkehale. Febr. 1935 angreb en nogle Høns. Marts—April 1939: mange Flokke (P. P.).

Ses om Efteraaret paa Hesselø. Efteraaret 1932 mange paa Helsingeegnen (H. A.).

— — — Yngler vistnok paa Kullen.

131. NØDDEKRIGE, *Nucifraga caryocatactes*. — Ustadig, undertiden talrig Gæst i Danmark. — Sept. 1916: 1 skudt i Søborg. Sept. 1931 saas i to paa hinanden følgende Dage midt i Maaneden 5—6 Stk. i Nøddebuske paa Gilbjerg.

23. 9. 1844 v. Helsingør og Esrum (Kjærbølling). Okt. 1847 Helsingør (D. O. F. T. 7. S. 76). Vinteren 1867 hyppig i Nordsjælland, 1870 Teglstrup Hegn (Kjærbølling). Sept. 1887 Hellebæk (Skovgaard 3. S. 120). Under Invasionen Efteraaret 1900 blev flere truffet, bl. a. i Gribskov, Hillerød, Sandkroen (Fb. 1900), adskillige Valby—Højbjerg Hegn (R. O.); de tilhørte vist alle var. *caryocatactes*. Efteraaret 1911 stort Træk af vistnok var. *macrorhynchus* (Fb.); c. 25 Stk. paa Helsingeeegnen (H. A.); set langs Kysten Gilbjerg—Tisvilde, Ramløse, Gribskov; saas følgende Febr.—Apr. i Gribskov, Valby Hegn og Sommeren 1912 1 Par v. Ostrup i Gribskov (D.O.F.T. 7. S. 101 fg.). Okt.—Nov. c. 1913 Tisvilde Hegn og Dec. Hillerød (D.O.F.T. 9. S. 199).

— — — Enkelte set paa Kullen.

132. SKADE, *Pica pica*. — Ret talrig Ynglefugl, Standfugl. En Dag i Apr. 1936 overfaldt en Skade en Stor Flagspætte, mens denne hakkede i et Naaletræ; Skaden fik fat i Spættens Hale; de fløj begge bort. Lidt efter kom Spætten atter til Træet. Skaden kom ogsaa og angreb nu Spætten i Halsen, dræbte den og fløj bort med den.

Ses nu og da paa Hesselø.

133. ALLIKE, *Coloeus monedula*. — I de senere Aar er den begyndt at yngle i nogle af Byens og Sommerhusenes Skorstene. Sjældent om Vinteren. Særdeles tal-

rig paa Gennemrejse, Flokke paa flere Hundrede Stykker; gør ofte Ophold paa Markerne; i usigtbart Vejr ses de vende tilbage, idet de ikke tør foretage Turen over Havet til Sverige. Enkelte overvintrer.

134. RAAGE, *Corvus frugilegus*. — Fra 1936 har der været 1—3 Reder i Kroens Have; en større Koloni (c. 50 Reder) i Søborggaards Askelund. Af og til Rede i Bellevueskoven i Gilleleje. — Mange Raager paa Træk. 18. 3. 1936: c. 100 i Flok, Nakkehoved Fb.). — Foraaret 1938 blev 1 skudt paa Træk S-N v. Nakkehoved; dens Næb gik over Kors (I. P.). — En Del overvintrer.

Koloni i Annisse Plantage 1935. (H. A.)

Koloni (c. 100 Par) v. Krapperup, Kullen.

135. GRAAKRAGE, *Corvus corone cornix*. — Ikke faa ynglende Par. Særdeles talrig paa Træk. I 1936 Træk fra 24. 2. til 9. 5.; ofte Flokke paa flere Hundrede Stk., et usædvanligt stort Træk 22. Marts Kl. 20—21 efter Smaatræk i Dagens Løb (Trækkene foregaar i Reglen om Dagen). Krager og Alliker ankommer om Foraaret fra SV eller V (og da følgende Kysten); en Del flyver over til Sverige fra Gilbjerg, andre flyver over ved Gilleleje By eller Nakkehoved, atter andre fortsætter østpaa for at flyve over, hvor Sundet er smallere. — En grøntfarvet Krage skudt paa Gilbjerg 14. 4. 1935 (mrk. Nr. D 70103 Rossitten), og 19. 4. blev en blaafarvet skudt smst. (mrk. D. 70213 Rossitten i Agilla, Østpreussen 12. 4. s. A., dernæst ført til Flensborg og sluppet løs). — En Del overvintrende Krager ses.

136. SORTKRAGE, *Corvus corone corone*. — Yngler jævnlgt i det sydvestlige Danmark. — 24. 4. 1932: 1 Hun

skudt ud af en Flok Graakrager paa Træk over Gilbjerg.
Foraaret 1939: 1 skudt Gilleleje (I. P.).

137. RAVN, *Corvus corax*. — Af og til skudt ved Gilleleje, hvor den kun ses paa Træk og endda sjældnere.
20. 3. 1936: 1 paa Træk, tæt efterfulgt af en Raage.

Var i Oldtiden en hellig Fugl, kendt er Odins 2 Ravne. I en Grav fra Bronzealderen (Maglehøj v. Frederikssund) fandtes nedre Strubehoved af en Ravn i en Bronzeæske tilhørende Gravgodset i en læge- eller trolldkyndig Kvinde's Grav (Vidensk. Medd. Dsk. naturh. Foren. 1904. S. 315). — Ynglede 1891, 94 og 1910—11 i Gribskov (Skovgaard 4. S. 53), 1911 v. Hillerød (D. O. F. T. 6. S. 181).

— — — Har tidligere ynglet paa Kullen.

138. RØDRYGGET TORNSKADE, *Lanius collurio*. — Meget almindelig Ynglefugl. Juni 1912 mindst 25 Par i Gilleleje og de levende Hegn paa Markerne; i Juni 1922 saas dens Reder med Æg flere Steder nær Høgesangerens Reder (A. K., D. O. F. T. 16. S. 127).

Yngler, men ikke talrigt i Valby og Højbjerg Hegn samt hist og her i større Markhegn (R. O.). Enkelte paa Træk over Hesselø; 1 faldt 12. 5. 1890. Yngler paa Hillerødeggen (D. O. F. T. 25. S. 170); ofte iagttaget i Yngletiden N. f. Helsingør og Hornbæk samt ved Arresø (samme 25. S. 90).

— — — Sjælden Ynglefugl paa Kullen.

139. STOR TORNSKADE, *Lanius excubitor*. — Ikke sjælden paa Gennemrejse eller som Vintergæst i Danmark. — 14. 11. 1932: 1 skudt Hedsbjerg, 20. 2. 1933:

1 Gilleleje. 1—4 Stk. ses næsten hvert Aar i Okt.—Nov. ved Gilleleje, Bedsmose, Bonderup og Søborg (I. P.).

I gl. Tid skudt v. Helsingør (Kjærbølling). Set bortføre en Blaamejse ved Helsingø (D. O. F. T. 18. S. 42). Ses Efteraar og Vinter i Faatal paa Helsingøegnen (H. A., R. O.). 8. 9. 1928: 1 Tisvilde Hegn (H. A.). 1. og 15. Apr. og 6 Maj 1935: 2 ved Ørsholt (Gurre), D. O. F. T. 35. S. 83.
— — — Set Okt.—Nov. og Apr. paa Kullen.

140. PIROL, *Oriolus criolus*. — Faatallig dansk Ynglefugl; Trækfugl. — 3. 6. 1940 et Par truffet under Parring i Græsted Hegn; Reden fandtes ikke (Helge Christensen, D. O. F. T. 35. S. 45).

Ynglede vistnok hvert Aar 1911—17 i St. Lyngby Skov (v. Arreso), Juni 1938 et Par i Auderød Skov; set i Gribskov 1868, hørt i Tisvilde Hegn Juni 1938 (D. O. F. T. 35. S. 45).

— — — 7. 6. 1916: 1 paa Kullen.

141. SILKEHALE, *Bombycilla garrulus*. — Vintergæst, ofte i stort Tal; enkelte Vintre, som 1939—40, næppe set. Vinteren 1930—31 set 20. 12.—19. 1., 1—4 Stk. ad Gangen. 1932—33 set fra 22. 10. til 19. 3.; Flokke paa indtil c. 50 Stk.; de aad Rønnebær, Slaaenbær, Hyben og Kødbær; det største Antal saas sidst i Okt.—sidst i Nov.; fra Midten af Jan. kun faa. Vinteren 1934—35 set fra 18. 11. til 6. 6.; Flokke paa indtil 30 Stk.; 6. 6. sloges 2 med Stære ved disses Redekasse; saas denne Vinter ogsaa i Klosteris Hegn. Vinteren 1935—36 set fra 1. 10. til 22. 3.; Flokke paa indtil 75 Stk.; saas ogsaa Nov.—Dec. paa Helsingøegnen (H. A.); 22. 10. 1935 kom en Flok paa c. 40 Stk. flyvende fra Havet ind over Nakkehoved, og 22. 3. 1936 fløj c. 25 i Flok over Nakkehoved

mod Sverige. Vinteren 1936—37 set fra 21. 10. til 10. 3.; Nov.—Dec. 1936 en Del paa Helsingegnen (H. A.). Vinteren 1941—42 en Mængde Flokke.

4. 11. 1937: 1 faldt Hesselø (Fb.).

— — — Ses ofte Efteraar og Vinter i Flokke paa Kullen.

142. DIGESVALE, *Riparia riparia*. — Yngler f. Eks. i i Gilbjergkllinten, c. 30 m. ov. Havet.

Faa Par yngler paa Hesselø; alm. paa Træk.

— — — Yngler i Kullenomraadet.

143. BYSVALE, *Delichon urbica*. — Yngler enkelte Steder i Gilleleje og paa et Par Gaarde i Omegnen. Alm. paa Træk. 3—4 Reder Nellerupgaard. Alm. paa Træk.

15. 11. 1907: 1 v. Kronborg (Fb. 1907). Faa Par yngler paa Hesselø; alm. paa Træk.

144. FORSTUESVALE, *Hirundo rustica*. — Alm. Ynglefugl i Gilleleje og Omegn. Mange paa Træk. 9. 5. 1936 saas i Løbet af et Par Eftermiddagstimer ustandselige Træk af Smaaflokke og større (20—25 Stk.), som kom vestfra flyvende langs Kysten og fortsatte østpaa. 1936 ankom Svalerne til deres Redepladser 1.—13. Maj. — Hvidt farvede Individuer ses af og til; Aug.—Sept. 1935 saas 1 i en Flok normalt farvede Individuer. — Langt ind i Okt. er enkelte truffet.

145. SPÆTMEJSE, *Sitta europaea*. — Set enkelte Gange i Gillelejes Plantager. Yngler sikkert i nordlige Gribskov o. Esbønderup, hvor Arten ofte ses (I. P.).

Yngler i Valby—Højbjerg Hegn (R. O.), findes i Gribskov (H. A.).

— — — Ynglede tidligere paa Kullen.

146. HEDELÆRKE, *Lullula arborea*. — Vist faatalig; er set om Sommeren i Strandarealet ved Havnen (I. P.).

Yngler paa Melby Overdrev (Heilmann og Manniche).
1 faldt paa Hesselø 17. 4. 1936 (Fb.).

147. LÆRKE, *Alanda arvensis*. — Meget alm. Ynglefugl. Faldet og iagttaget 69 Gange ved vore to Fyr, 98 Fugle indsendt til Zoolog. Museum i Aarene 1887—1931. Set ved Fyrene i Begyndelsen af Jan. (1913, 1921) og langt ind i Nov. (1916, 1919, 1924, 1933) og 11. Dec. 1923 (Fb.).

Faa Par yngler paa Hesselø; alm. paa Træk; 1886—1925 faldet 79 Gange (405 Stk.).

— — — I milde Vintre Standfugl paa Kullen.

148. TOPLÆRKE, *Galerida cristata*. — Næppe talrig. Ses i Yngletiden o. Søborg (I. P.). Ses om Vinteren.

Yngler paa Kullen.

149. BJERGLÆRKE, *Eremophila alpestris flava*. — Ustadig, stundom talrig Vintergæst i Danmark. — 27. 12. 1935: 1 fundet død ved Gilleleje Havn. 24. 1. 1937: 1 smst.; s. D. 3 skudt smst.; c. 20 set hele Maanedens langs Gilleleje Str. tillige med en Del *Graasisken*; disse saas i Bynke (*Artemisia*), hvor de sandsynligvis aad Frugterne, mens Bjerglærker gik nedenunder og muligt opsamlede affaldne Frugter; Bjerglærken saas ogsaa færdes i opskyllet Tang (I. P.).

Apr. 1867 skudt v. Frederiksværk (Kjærbølling).

— — — Ses om Vinteren i Smaaflokke paa Kullens Sandstrande.

150. STÆR, *Sturnus vulgaris*. — Alm. Ynglefugl; enkelte overvintrer. Falder og ses hyppigt ved vore to Fyr (37 Gange, 32 Stk. indsendt til Zoolog. Museum i Tiden 1897—1933). — Om Efteraaret ses mægtige Flokke inden Afrejsen. — 28. 7. 1931: 1 skudt i Søborg, Ring Nr. D 356, mærket i Narviken, Stockholm 7. 6. 1929 af Riksmuseet (Fauna och Flora 27. S. 24). — 5. 3. 1933 ankom c. 200 i Flok til Gilleleje, enkelte fløjtede, mens de fordelte sig til Byens Stærekasser; senere paa Dagen ankom flere, men de fortsatte østpaa. — 1. 1. 1928 saas Stæren allerede ved Redekassen. I 1936 saas 1 ved Kassen i Jan., Magen saas 25. Febr.; det sidste Par tog Kassen i Besiddelse 20. Marts; ankomne Flokke set til 1. Apr.; 21. Marts: c. 50 Stk. set paa Træk v. Nakkehoved.

Falder ofte paa Hesselø; Ynglefugl. I Aarene 1888—1921 opgives kun 1 faldet v. Lappegrundens Fyr.

151. GÆRDESMUTTE, *Troglodytes troglodytes*. — Alm. om Sommeren. Notater fra Foraar og Efteraar: 13. 10. 1909: 1 Nakkehoved (Fb.), 5. 10. 1921: 1 Gilleleje Flak (Fb.), 28. 3. 1926: 1 smst., 22. 4. 1927: 1 smst., 23. 10. 1930: 1 smst., 23. 4. 1932: enkelte om Natten smst., 23. 10.: 6 smst., 15. 4. 1936: flere om Natten smst.

Yngler paa Hesselø; alm. paa Træk; faldet nogle Gange, bl. a. 1 29. 9. 1933, 5. 11. 1934 og 19. 4. 1937 (Fb.).

152. TRÆLØBER, *Certhia familiaris*. — Enkelte ses hver Sommer; yngler muligt i en Have (I.P.). 1 set Efteraaret 1931 og 35 v. Gilbjerg (P.P.).

Ikke talrig i Skovene v. Helsingø (R.O.). 28. 6. 1931: Hillerødeggen (D.O.F.T. 25. S. 170). 16. 10. 1887: 1 faldet Hesselø.

— — — Ses om Vinteren paa Kullen.

153. VANDSTÆR, *Cinclus cinclus cinclus*. — Ikke sjældent Vintergæst i Danmark. — Dec. 1822 set i Esrum sø (Kjærbølling). Nov. 1926: 1 i Maglemose v. Maarum (og 1 i Tibirke Mose) if. H. A. Ved Esrum sø 1 Flok i Dec. 1933 (Nordsj. Venstreblad 14. 12. 1933).

13. 1. 1853 v. Frederiksværk og Humlebæk, Marts 1865 i Hørsholm (Kjærbølling). 19. 10. 1889: 1 faldt paa Hesselø.

— — — Set paa Kullen 1 Gang.

154. JERNSPURV, BRUNELLE, *Prunella modularis*. — Ses i Faatal hver Sommer; Reder ofte fundet i Gilleleje (I. P.).

27. 1. 1928: 1 i Højbjerg Hegn (H. A.). 18. 4. 1937: 1 faldet paa Hesselø (Fb.).

— — — Ses paa Træk over Kullen; ynglede vistnok 1925—27.

155. MUSVIT, *Parus major*. — Alm. Ynglefugl; mange om Vinteren. 1931 udrugedes 2 Kuld à 11 Unger i en stor, hul Sten, i hvilken fandtes et naturligt Indgangshul. 2. 4. 1936 saas en Musvit hakke i Hovedet paa en død Fuglekonge for at æde Hjernemassen. 17. 12. 1941 fandtes en død Musvit paa Gilbjerg; den var ringet som Unge i Gilleleje 26. 7. 1941 (Nr. S. 13352, Zoolog. Mus., Kbh.) af Frk. Rosa Hartel, Gilleleje.

156. BLAAMEJSE, *Parus coeruleus*. — Alm. hele Aaret, især om Vinteren. Yngler f. Eks. ved Kanalen (I. P.). Faldet 1 Gang v. Gilleleje Flak (24. 10. 1932).

157. SORTMEJSE, *Parus ater*. — Ses i de senere Aar, især Efteraar og Vinter, næppe i stort Tal; 1 Hun fundet død Foraaret 1927 og 1 10. 3. 1937. — Yngler maaske.

9. 5. 1886: Rede m. 9 Æg, Gribskov (Ornis 4. S. 386).
24. 5. 1908 Gribskov (D. O. F. T. 2. S. VII). Ikke hyppig
i Valby—Højbjerg (R. O.), hvor den ses hele Aaret
(H. A.). Taget til i Antal i Gribskov og Tisvilde Hegn
siden 1880'erne (R. O.).

— — — Ses om Efteraaret paa Kullen.

158. SUMPMEJSE, GRAAMEJSE, *Parus palustris*. —
Ikke saa almindelig som Sortmejse. 8. 11. 1933: 1 fun-
det død. 1 Par havde Rede i et Egetræ v. Nakkehoved
1941 (I. P.).

Ret alm. hele Aaret paa Helsingegnen (H. A.). Set
14. 5. 1911 Arresøegnen (D. O. F. T. 5. S. XIV), 28. 6.
1931 Hillerødeggen (D. O. F. T. 1931. S. 170).

— — — Yngler sikkert paa Kullen.

159. HALEMEJSE, *Aegithalos caudatus*. — Ret faa-
tallig dansk Ynglefugl. Standfugl. — Smaaflokke ses af
og til v. Gilleleje. Foraaret 1921: 1 fundet død, Efter-
aaret 1929: 1 do. Aug. 1930: 1 do. 17. 3. 1931: 12 i Flok.
22. 10. 1932: 10 i Flok Nakkehoved; i Okt. og Dec. for-
øvrigt set enkelte, ligeledes Jan. og Marts 1933. 21. 10.
1933: 10 i Flok. 24. 3. 1934: 1 Flok paa c. 200 Stk. op-
holdt sig nogle Timer i Gartner Møllers Have. Dec. 1939:
1 lille Flok.

Ikke hyppig i Valby—Højbjerg Hegn; 1887 Rede i
Slaaen v. Valby Hegn (R. O.); i vore Dage alm. om Vin-
teren paa Helsingegnen (H. A.). Ses jævnlig om Vin-
teren paa Hesselø.

— — — Mindre Flokke om Vinteren paa Kullen.

Til Litteraturlisten føjes *Friljof Persson*: Kullaspetsens häck-
och sträckfåglar (Særtr. a. Fauna och Flora 1928 og Tillæg
hertil 1930).

Fortsættes i næste Aarboeg.

Det nationale Møde ved Kongestenen i Søborg.

Mødet afholdtes 26. Juli og var arrangeret af Museumsforeningen med Tilslutning af Turistforeningen (Formanden, Landinspektør *Asger Hansen*) og Søborg Bylav under Ledelse af Redaktør *Carl Behrens*. Over 400 Mennesker var kommet til Stede. Mødets Karakter og Stedet foranledigede Afsendelsen af følgende telegrafiske Hilsen til *Hans Majestæt Kongen*:

Det nationale Møde ved Kongestenen i Søborg sender Deres Majestæt hjertelige Hilsener og Lykønskninger til genvundet Helbred med Tak for ædel og mandig Kongegerning i vort Folk.

Samme Aften indløb Takketelegram fra Majestæten. —
— Mødet indlededes med

Carl Behrens: Prolog.

*Den kedsom Vinter gik sin Gang —
Ambrosius Stub saaledes sang
for tvende Sekler siden.
Men ændret er ikke Tiden.
Efter Vinterkulde og Snestormes Jag
vi samles i Dag
midt i den danske Skærsommerpragt
i Søborg, hvor Kongestenen staar Vagt
om Fortid og dyre Minder.*

*Vær velkomne Mænd og Kvinder
til Mødet i et alvorfuldt Aar,
hvor Slægten mindes Fædrenes Kaar*

*og vinder ved enigt Sammenhold
et værnende, skudsikkert Skjold.*

*Vi hilser i Søborg et stolt Symbol:
at efter Kamptider lyser der Sol,
at efter Stormkast og Bygers Jag
gryr der en straalende Atterdag.*

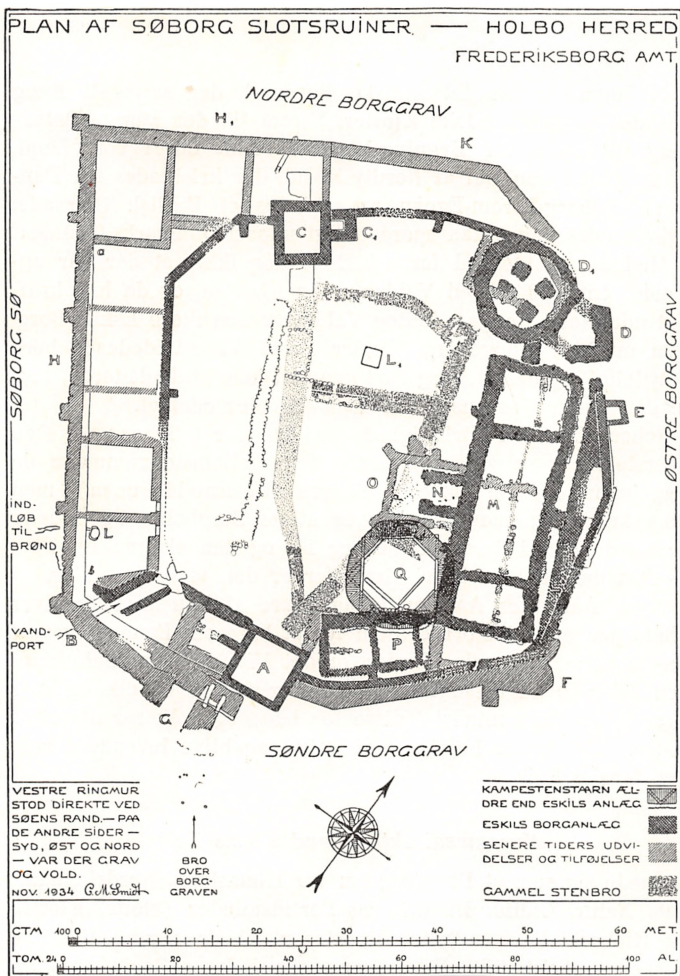
*Paa den vi haaber, paa den vi tror,
idet vi følger de Fædres Spor,
som kæmpede modigt den haarde Strid
for „Danmarks Frelse i Nødens Tid“.*

Gilleleje Sangforening under Ledelse af Musiklærer *Orla Nielsen* foredrog nationale Sange. — Nationalmuseets Arkitekt, *C. M. Smidt*, Direktør for Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg, cand. mag. *Knud Klem*, og Provst. Sognepræst *Emil Steenvinkel* talte. — — Hovedpunkterne af

Arkitekt C. M. Smidts Tale

gengives her efter egenhændigt Resumé: Søborg har intensivt levet med i store Begivenheder af vort Lands Historie. Det har oplevet Splittelsen og Stridighederne i Tiden før Valdemarerne. Det oplevede selve Valdemarstiden, Samlingens og Storhedens Tidsalder, og endelig den følgende Tid, der desværre igen stod i Splittelsens Tegn.

Ved Dybgravning paa Søborg er der fundet Rester af en Borg fra et tidligt Afsnit af 12te Aarhundrede, Kong Niels' Tid. Men denne ældre Borg blev fuldstændig ombygget af Ærkebiskop Eskil, der her opførte Nordens ældste Teglstensborg omkring 1150. — Eskil er Tidens store centrale Skikkelse, Indfører af europæisk Kultur i Danmark, som før hans Tid nærmest kan betegnes som et Oldtidsland. Han byggede sin Borg efter Forbillede af de Kejserborge, han havde lært at kende, da han i sin Ungdom studerede i Tyskland. Og omtrent samtidigt med Søborg opførte han Esrom Kloster, hvortil han hen-

- A** Porttaarn.
B Mindre Port eller Dør mod Søen, fra Eskils Tid (Slæbested for Baade).
C Nordre Munkestenstaarn (muligt Jens Grands Fængsel).
C Mindre Bitaarn, sammenbygget med **C**.
D—D₁ Rundkirken eller Borgkapellet.
E Lille Øst-Taarn, tilbygget kort efter Fuldendelsen af Eskils Borganlæg.
F Sydøstre Hjørnetaarn fra Tiden efter Eskil.
G Vindebroens Brohoved (i de dybe Riller kunde Vindebroens Bjælker svinge).
H Ombyggede vestre Ringmur fra Midten af 13de Aarhundrede eller Tiden snart efter. Indenfor **H** ses, fra **a** til **b**, Rester af den i 1180erne opførte Ringmur.
H₁—K Den i 1180erne opførte Nordre Ringmur.
L Mindre Brønd for Søvand.
L₁ Brønd, bygget af Egetræ, formentlig fra Eskils Tid.
M Borgens Hovedbygning fra Eskils Tid.
N Forhal til denne Hovedbygning.
O Overhvalvet gotisk Bygning, opført efter Nedbrydning af Forhallen **N** som Afløser af denne.
P Mindre Bygning fra Eskils Tid, muligt Hovedbygningens Økonomifløj.
Q Det 8-kantede Kampestenstaarn, ældre end Eskils Borganlæg.

tede Impulser fra det franske Burgund, der satte sit Præg paa det nordsjællandske Kloster. Esrom fik den største Betydning ikke blot for Bygningskunsten rundt om i vort Land, men ogsaa i den Del af Nordtyskland, der kristnedes fra Danmark. Søborg-Esrom-Eggen er saaledes et Eskilsk Omraade, hvis Paavirkninger kan spores langt udover Danmarks Grænser.

Med al sin Storhed forstod Eskil dog ikke, at der var op-rundet en ny Tid med Valdemar og Absalon, og da han kraf-tigt udæskede Kongen, indtog Valdemar den Store Eskils Borg, som nu blev Kongeborg. Under Knud VI udvidedes Søborg betydeligt, og denne Borg stod gennem hele Middelalderen, ind-til den under Grevens Fejde 1534—36 blev ødelagt.

Søborg bestod i Virkeligheden af tre Øer i Søborg Sø. Den yderste Ø er selve Borgholmen, den mellemste rummede de Bygninger, der vel hørte til Borgen (Hestestalde m. m.), men ikke kunde rummes paa den egentlige Borgholm. Og endelig rummede den inderste Ø Søborg By og den skønne Bykirke. — Paa den mellemste af disse Øer er det, vi idag samles.

Naar, Aar efter Aar, en talrig Skare af Egnens Folk giver Møde paa dette historiske Sted for at høre om Egnens og vort Lands store, nationale Minder, er det Vidne om, at Befolkning-
gen føler, hvad disse Minder betyder for vort Folk og dets Fremtid — ikke mindst i disse for Land og Folk saa alvorlige Tider. Gid denne Følelse maa vokse og blive levende i hele det danske Folk.

Museumsdirektor Knud Klems Tale

formede sig som et Foredrag om vor Hjemstavn, Nordsjælland: dets Natur, Oldtid, Historie og Fortidsminder (Slotte, Klostre og Kirker). Bl. a. udtalte Direktøren, at de nordsjællandske Kirker praktisk talt alle er romanske i deres Oprindelse. De fleste opførtes af Kampesten, enkelte af skaansk Sandsten, en Gruppe i Roskildeegnen og Jørlunde Kirke af Fraadsten. Men ogsaa Teglsten anvendtes i romansk Tid. Interessante Eks-
empler herpaa er Tikøbs statelige Kirke og Olai Kirke i Hel-singør, hvis oprindelige Dele er romanske. Enkelte af Kir-kerne fik Taarn allerede i senromansk Tid; men ellers kom-mer Taarnbygningen først til i gotisk Tid, i hvilken Kirkerne som oftest udvidedes. Kun Ovrø, Alsønderup og Græse Kirker

er helt opførte i Gotikens Tid. — Til Slut udtalte Direktøren: Lad mig paany minde om det enfoldige, men skønne Sagn om Holger Danske. Det fortæller, at Holger Danske sidder i Kronborgs Kælder. Han sover dernede, men paa Farens Dag, naar Danmark er i Nød, vil han komme og hjælpe sine Landsmænd. De vil ikke finde ham sovende for Tiden. Sagnet er for mig virkeliggjort i Dag. Den Situation, Danmark staar i for Tiden, har skabt en Enighed hos alle Danske, høj og lav, rige og fattige. Denne Enighed har maaske forbavset os selv, som den har forbavset andre; men den er der, ikke som noget fra oven bestemt, hvorefter alle sig haver at rette, men vokset op fra neden fra Folkets Dyb. Den er vort Lands og vor Kulturs bedste Værn, langt bedre end Krudt og Kanoner. Lad os længst muligt bevare den, udadtil som i vore Hjerter og vore Sind. Den fortæller os selv og Verden om os, at vi er Danske, og vi vil vedblive at være Danske.

Ved Mødet blev afsunget følgende Sang (Mel.: Den danske Sang —), skrevet til Lejligheden af Forfatteren, Toldassistent i Gilleleje

Aage Rasmussen: Sommersang 1942.

*Nu bølger Kornet langs alle Veje
og modnes stille i Solens Brand,
og Lærken synger om Danmarks Leje
sin Sommersang til det lille Land,
der løfter op over Havets Blaanen
sin gule Skrænt og sin grønne Mark
og sejler ind under Sommermaanen,
som var det Drømmenes frelste Ark.*

*Det bar os frem til de lyse Nætter,
hvor Nattergalen og Gøgen slog,
og naar en Vinter sit Mørke fletter,
hvor Blomster hen over Jorden drog,
det sejler stadig med os paa Dækket,
med vore Drømme og Livets Frø;*

*det glider ind under Fugletrækket
med alt det Liv, som vil ikke dø.*

*Hør Kornet ringer, se, hvor det lyser!
Det bar dog Kerne trods alt Slags Vejr,
og selv om vi om vort Hjerte fryser,
vi bærer ogsaa en Grøde her.
Ja, vi vil bære vor lyse Tanke
bestandig frem til den næste Vaar
og saa som Korn i den sorte Banke
vort lyse Haab i hvert Livets Aar.*

*Det er, som rører ved Danmarks Pande
en Vind, der dufter af Evighed,
naar Høsten flammer omkring dets Strande,
og Morild tegner dets blanke Bred.
Det er for os, medens andre Lande
og andre Tanker gaar evigt ned,
en Ark, der bærer paa Syndflodsvande
vor For- og Fremtid, vor Drøm om Fred.*

Efter *Provst Steenvinkels* Afslutningstale foreviste han
den nyrestaurerede Kirke.

*

INDHOLDSFORTEGNELSE

TIL AARBOG NR. 1—10

1. 1933.

<i>Anders W. Holm</i> : Solopgang ved Havet	11
<i>Carl Behrens</i> : Erindringer fra Gilleleje	13
<i>H. C. Terslin</i> : Bidrag til Gillelejes Historie i det 16. Aarhundrede	17
— Gilleleje Kirke	45
<i>Jul. A. Jensen</i> : Havnen og Fiskeriforhold	59
<i>C. Nees</i> : I Isens Vold	63
<i>H. C. Terslin</i> : Lidt om Oldtidshøjene i Søborg og Gilleleje Sogne og Sagn og Overleveringer om dem	67
— Samling af Dialektord og Ords-Tøj fra Gilleleje ...	81

2. 1934.

<i>A. Mentz</i> : Chr. G. J. Mentz	7
<i>H. Ellekilde</i> : Søren Kierkegaards Gilleleje-Sommer 1835 ..	13
<i>H. C. Terslin</i> : Gillelejemaleren Elias Petersen	37
<i>Elias Petersen</i> : Gilleleje i 1860'erne	41
<i>H. C. Terslin</i> : Sagn og Folketro paa Gilleleje (vedr. Fiskernes Gerning og deres Færden til Søs)	57
— Ord og Ords-Tøj samt en Række Plantenavne i Gilleleje-Maalet	94
— Lidt om Gilleleje-Eggen i Oldtiden	111
Reproduktion af Kunstneres Arbejder: ¹⁾	
<i>Elias Petersen</i> : Selvportræt (Repr.)	40
— Stejlepladsen i Gilleleje 1874 (Repr.)	52
— Havnevej i Gilleleje 1875 (Repr.)	53

3. 1935.

<i>E. Geismars Tale</i> ved Afsløringen af Mindestenen for Søren Kierkegaard 1935	11
---	----

¹⁾ I de forskellige Aargange findes desuden Reproduktioner af Fotografier, især af Dyrslæge *O. Hardt*.

<i>A. Kjerulf</i> : Gilleleje før og nu	18
<i>Poul Pedersen</i> : Min Grønlandstur 1862	34
<i>Nicoline Nielsen</i> : Fra Hedsbjerg	53
<i>H. C. Terslin</i> : Isaacus Mauritius Gildeleianus	65
<i>Alfr. Schmidt</i> : Gilleleje Badehotel 1. Pinsedag 1896 (Repr.)	32

4. 1936.

<i>A. Kragelund</i> : Paludan-Müller paa Nakkehoved	9
<i>H. C. Terslin</i> : Lidt om Søborg Sogns Grænsesagn	20
— En gammel Remse og dens Karakteristik af Gillelejes Omegn	34
— Gravene ved Stranden, med en Møntbegrivelse af <i>Georg Galster</i>	40
— Gamle Kander i Gilleleje Museum	49
— Jordfundne Genstande fra det gamle Gilleleje	51
<i>C. Nees</i> : Gilleleje Sangforenings 50 Aars Jubilæum	53
<i>H. C. Terslin</i> : Ord og Ords-Tøj i Gilleleje-Maalet	59

5. 1937.

<i>Kr. Møller</i> : Gamle Gilleleje-Baade	7
<i>P. A. Petersen</i> : Gilleleje-Baade	22
<i>E. Steenvinkel</i> : Siøborgh Byes Lov oc Wide	26
<i>R. Fabricius</i> : Dansk Kirkebyggeri, belyst ved Gilleleje og Omegns Kirker	40
<i>H. C. Terslin</i> : Heksetro paa Gilleleje	48
<i>J. P. Jørgensen</i> : Erindringer fra Hedsbjerg	59
<i>Arnold Olsen</i> : Gribskovsagn og lidt om Oldtidshøje i Esbønderup Sogn. (Med Pennetegninger)	72
<i>A. Herning</i> : Fisker Hans Nielsen c. 1907 (Reprodukt.) ..	49

6. 1938.

Mindetavler om Stavnsbaandets Løsning	8
<i>H. C. Terslin</i> : Sagn og Folketro paa Gilleleje	9
<i>E. Steenvinkel</i> : Pastor Garde og Lærer Olsen	32
<i>H. C. Terslin</i> : Skaaninge-Kesten	47
<i>Nicoline Nielsen</i> : Slægten Reil paa Hedsbjerg	51
<i>Arnold Olsen</i> : Kong Valdemars vilde Jagt (m. Pennetegn.)	60
<i>H. C. Terslin</i> : Gilleleje Strandklinters Blomsterplanter ..	70

7. 1939.

<i>C. Behrens</i> Digt ved Indvielsen af Museets gl. Fiskerhus Museumsforeningens 10-Aars Fest	6 7
(Taler af <i>H. C. Terslin</i> , <i>Jørgen Olrik</i> , <i>Knud Klem</i> , <i>Henrik Hansen</i> , <i>A. P. Larsen</i> , <i>Hj. Vilstrup</i> , <i>Jul. A. Jensen</i> . Sang af <i>E. Steenvinkel</i>).	
<i>A. Kragelund</i> : Et gammelt Billede fra Gillelejeegnen	21
<i>O. og Chr. Sorensen</i> : Den første Udskiftning af Gilleleje Overdrev 1775	25
<i>H. C. Terslin</i> : Søulykker ved Gilleleje i gamle Dage	34
<i>Jul. A. Jensen</i> : Fiskerliv og Fiskerkaar paa Gilleleje	40
<i>Arnold Olsen</i> : Broder Rus-Sagn og Folketro paa Esrum- Søborg-Eggen. (Med Pennetegninger)	51
<i>E. Steenvinkel</i> : Udskiftningen af Søborg og Ferle 1782—89	59
<i>H. C. Terslin</i> : Lidt om Aarets Fester og Livets Højtider i Gilleleje-Søborg Sogne	79
<i>H. Carmiencke</i> : Udsigt mod Nakkehoved. (Reprodukt.) ..	21
<i>F. Rohde</i> : Parti ved Nakkehoved. (Reprodukt.)	21
<i>Elias Petersen</i> : Sandstopperen ved Gilleleje Havn 1891 (Reprodukt.)	59
— Baadepladsen i Gilleleje 1884. (Reprodukt.)	59

8. 1940.

Museets Fest paa Hans Majestæt Kongens Fødselsdag	I
<i>H. Wederkinch</i> (ved <i>H. C. Terslin</i>): Søborg Kirke 1743 (Bo- mærkerne paa Kirkens Stolestader)	5
<i>H. Norling-Christensen</i> : Gilbjerg hoved-Fundet	7
<i>H. C. Terslin</i> : Sandflugten ved Nordsjællands Kyst	14
<i>E. Steenvinkel</i> : Om Søborg Kirkes Restaurering 1940	22
<i>C. og O. Sorensen</i> samt <i>H. C. Terslin</i> : Gille Mølle	34
<i>H. Ellekilde</i> : Katte, Rotter og Kinesere	52
<i>H. C. Terslin</i> : Gilleleje under Kaperkrigen	64
<i>Olof S. Eriksson</i> : Kullen—Gilleleje	73
<i>Arnold Olsen</i> : Nordsjællandsk Folketro. (Med Pennetegn.)	87
<i>H. C. Terslin</i> : Naturh. Medd. (Litteratur, sjældnere Fugle, Geryon tridens)	93
<i>L. Møgelgaard</i> : Fiskere i Stokken. Hornbæk. (Reprodukt.)	64
<i>J. Roed</i> : En Fiskerfamilie i Aalsgaard. (Repr.)	64

<i>C. Butty</i> : Det Priis dømte Amerikansk Skib Anna Lovisa 1810. (Repr.)	65
<i>Thorolf Pedersen</i> : Gilleleje Havn i 1890'erne. (Repr.) ..	65

9. 1941.

Helge Rode: Gilbjerg	4
<i>H. C. Terslin</i> : Fritz Jürgensens og P. C. Zahles Besøg paa Gilleleje 1851	6
<i>H. C. Terslin</i> : Gilleleje-Egnens Fugle I	9
<i>Poul Chr. Pedersens</i> Kinarejse 1864; om Gilleleje Havn (ved <i>H. C. Terslin</i>)	38
<i>H. C. Terslin</i> : Gillelejes Degne og Skoleholdere	52
<i>Arn. Olsen</i> : Nordsjællandsk Folketro. (Med Penneteg.)	65
<i>H. Ellekilde</i> : Folkeminder fra det gamle Ellekilde I ...	73
<i>Viggo Johansen</i> : Kristian Nielsen 1876 (Reprodukt.)	2
Kejserinde <i>Marie Feodorovnas</i> Fotografi: Kong Christian IX og Prins Christian besøger Gilleleje Havn 1900 ..	8
<i>Thorolf Pedersen</i> : Gilleleje set vestfra. (Repr.)	9
— Kysten Nakkehoved-Gilbjerg. (Repr.)	9
<i>V. Helsted</i> : Gilleleje Havn. 1887. (Repr.)	72

10. 1942.

Cand. theol. <i>Bendt Friis</i> : Nakkehoved Fyr. Digt	5
<i>H. C. Terslin</i> : <i>H. C. Lyngbye</i> . (Med Billede)	6
<i>H. C. Lyngbyes</i> Samling sjællandske Ord	16
Redaktør <i>Niels Friis</i> : Ostindiefareren „Cronborg“s Stran- ding ved Gilleleje 1797 (m. 2 Kort)	22
<i>Arn. Olsen</i> , Esrum: Nordsjællandsk Folketro (m. 5 Tegn.)	45
Borgmester <i>Niels Hansens</i> Legat. 1654	55
Broncestøber <i>P. L. Rasmussen</i> : Danmark. Digt.	58
Rektor <i>Olof S. Eriksson</i> , Höganäs: Den skånska fiskarbe- folkningens syn på den danska	59
<i>E. Steenvinkel</i> : Sogneforstanderskabets Indførelse	63
<i>H. C. Terslin</i> : Gilleleje-Egnens Fugle II	68
Det nationale Møde i Søborg (Taler af <i>C. M. Smidt</i> , <i>Knud</i> <i>Klem</i> , Prolog af <i>C. Behrens</i> , Sang af <i>Aage Rasmussen</i>)	87
Indholdsfortegnelse til Aargang I—X	93
Annoncer	97
Billeder af <i>Viggo Johansen</i> (S. 2), <i>Hærning</i> , <i>A. M. Telma- nyi</i> , <i>N. Chr. Hansen</i> og <i>J. L. Lund</i> (Tavle 1—4). Paa Omslaget: Billede af <i>Johan Behrens</i> .	

Jacob Larsen
Bageri - Konditori

Vesterbrogade 6 Gilleleje Telefon 68.

Fører alt i groft og fint — i helt rigtige Ting.

Brdr. C. og F. Petersens
MASKINFABRIK

Havnen . Gilleleje . Telefon 136

Specialitet:

Motorreparation
Alle Maskiner for Fiskeri

EVALD ANDERSEN

Manufaktur,

Trikotage,

Telefon 103 . og Skotøj
Gilleleje

Gilleleje Missionshotel

ved Havnen

TELEFON 129

Pensionærer modtages hele Aaret.
Centralvarme

Automobil udlejes

TELEFON 40 GILLELEJE

P. LAUR. NIELSEN

Vesterbrogade
(ved Blaabjergbakke)

Murermester

LAUR. ANDERSEN

Svend Henriksens Vej
Gilleleje . Telefon 121

*Alt Murerarbejde udføres.
Tilbud gives paa alt Murerarbejde.*

Gør Deres Indkøb

i

P. PETERSENS

Cykleforretning

Telefon Gilleleje 36

Tømrmester Peter Andersen
Gilleleje

Telefon 105

Alt Tømrer- og Snedkerarbejde udføres

Handelsgartner

OLAF MØLLER

Frugt . Grønt . Blomster

Stationsvej

Telefon Gilleleje 20

Fiskesalgsforeningen
Gilleleje

fører altid friske og førsteklases

Telefon

Varer i forskellige Fiskesorter

1 2 5

*Bliv Medlem af
Museumsforeningen*

Aarskontingent mindst 1 Kr.
Medlemmer har gratis Ad-
gang til Museet paa ordinære
Besøgstider.

Jørgen L. Nielsen

*Tømrer- og Snedkermester
Maskinsnedkeri*

Vandværksvej Telf. Gilleleje 175

Specialitet: Sommerhuse og
Vandbygningsarbejder

N. Nielsen
SOMMERLYST

Købmandshandel

Kolonial . Vin.

Tlf. Gilleleje 34 — Varerne bringes overalt

Vilh. Pedersen

Urmager og Guldsmed
Grammofon- og Fotohandel
Eget Atelier for Amatørarbejde

*Fest- og Brudegaver
Moderne Ure
Stort Udvalg*

Vesterbrogade 11 . Telefon Gilleleje 87

**Andersens og
Ferdinandsen's**

Skibs- og Baadebyggeri

Gilleleje

Telefon 128

Privat 172

Slagtermester

Charles Hansen

Vesterbrogade

Kød og Paalæg

Telefon Gilleleje 10

*Støt
Aarbogens
annoncerende!*

Gilleleje Mejeri

Telefon Gilleleje 47

K. E. Kristensen

Chr. Sørensens Eftf.

Isenkram - Udstyr - Støbegods

Glas & Porcellæn

TELF. GILLELEJE 111

*Alle nye
Bøger føres altid paa Lager.*

Vesterbros Boghandel

Knud Poulsen

Telefon Gilleleje 199

Kolonial, Delikatesser & Vin

MARTIN HANSEN

Telefon 19

Gilleleje

Gilleleje Skrædder- og Herreekviperings- forretning

H. P. SØRENSEN

Telf. 108, Stationsvej, Telf. 108

Gilleleje Skibsproviantering ved Havnen

CARL OLSEN Tlf. Gilleleje 12

Køb Skoene i

Skotøjsforretningen

Hovedgaden 21, Gilleleje

Skomagemester Ditlev Idorn

Telf. Gilleleje 144

Besøg

Hotel **GILLELEJE KRO**

Anerkendt Køkken

Tennisbane

Centralvarme og Bad

Telefon 14

Konditoriet „Aahuset“

Bageri og Konditori

Telefon 276

Morgenbrød bringes

Erik Friis

Alb. G. Nielsen

Blikkenslager, examineret
aut. Vand- og Gasmester

L. Pedersensvej

Telf. Gilleleje 176

Kolonial-, Vin- og Delikatesseforretning

Altid 1ste Klasses Varer til rimelige Priser

Knud Rasmussen

C. Nees's Eftf.

Østergade - Telf. 57

GILLELEJE

Chr. Christensen's

Smede-, Maskin- og
Cykleværksted

Vesterbrogade

Gilleleje

Telefon 216

LAUR. LARSEN

Papir- og Galanterihandel

Vesterbrogade 9
Telefon Gilleleje 154

POSTKORT

FILM

LEGETØJ

Benyt Museets Aarbøger

til Gaver

f. Eks. til Julen

Aarvog 1934—39 faas à 2 Kr. ved Henvendelse til Lærer Terslin, Tlf. 192.

Faa Eksemplarer tilbage.

A. ELTANG

Købmand

GILLELEJE

TELF. 2 og 212

OTTO TELLER

Bogtrykkeri - Bogbinderi

Carolinevej 3, Hellerup

Telefon Hellerup 376-373

Gilleleje Museums litterære Bytteforbindelser:

- Historisk Samfund for Fyens Stift.
Østjysk Hjemstavnsforening.
Historisk Samfund for Hjøring Amt.
— — - Ringkøbing Amt.
— — - Vejle Amt.
— — - Lolland-Falster.
Tromsø Museum.
Universitetsbiblioteket, Kiel.
Historisk Samfund for Viborg Amt.
Blekinge Musei o. Hembygdsförbund.
Skåne Hembygdsförbund.
Göteborgs Museum.
Nordiske Museet, Stockholm.
Malmø Museum.
Bergens Museum.
Norsk Folkemuseum, Bygdøy, Oslo.
Schweizerische Gesellschaft f. Urkunde, Frauenfeld.
Kgl. dsk. geografiske Selskab.
Stadsbiblioteket, Göteborg.
Universitetsbiblioteket, Oslo.
— , Uppsala.
— , Lund.
Udvalg for Folkemaal.
Broby Museum, Sverige.
„Gammalt å Nyt“. (Elna Schöne).
Deutsch Ausländischer Buchtausch, Berlin.

MINDEAAR

1942 er det 40 Aar siden, Gilleleje Havn rantes af Julestormen, 70 Aar siden, nuværende Havn byggedes, 90 Aar efter Orkanen 1852, og det er 100 Aar siden, Sogneforstanderskabet indførtes. — Paa Grund af overvældende Stofmængde og for ikke at gøre Bogen dyrere maa Artikler om de tre førstnævnte Begivenheder udskydes til senere Aargange.